

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ВІДДІЛ ЗАОЧНОЇ ДИСТАНЦІЙНОЇ ТА ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ ТА ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

Пояснювальна записка

до дипломної роботи

МАГІСТР

(освітній ступінь)

на тему: «Організація системи фінансово-економічної безпеки
фізичної особи-підприємця»

Виконав (ла): студент 2 року навчання,
групи 2М спеціальності
073 «Менеджмент» освітньо-професійної
програми «Управління фінансово-
економічною безпекою»
Савицький Є.М.
(Прізвище та ініціали)

Керівник: к.е.н. проф. Іванієнко В.В.
(ступінь) (звання) (Прізвище та ініціали)

Рецензент: д.е.н, проф. проф. кафедри
публічного управління та економіки
Таврійського національного університету ім. В.
І. Вернадського
Бойченко Е.Б.

Харків, 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....		9
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМЦЯ ...		
1.1	Сутність системи фінансово-економічної безпеки підприємця	
1.2	Підходи організації системи фінансово-економічної безпеки фізичної особи-підприємця	
1.3	Фактори впливу на систему фінансово-економічної безпеки підприємця	
	Висновки по розділу 1.....	
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ФОП «СОЛОВЙОВ»		
2.1	Організаційно-економічна характеристика ФОП «Соловйов».....	
2.2	Аналіз фінансово-економічного стану ФОП «Соловйов»	
2.3	Оцінка системи фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов»	
	Висновки по розділу 2.....	
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ФОП «СОЛОВЙОВ»		
3.1	Оптимізаційні заходи, щодо організації системи фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов»	
3.2	Алгоритм моніторингу фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов»	
3.3	Обґрунтування ефективності від запропонованих заходів	
	Висновки по розділу 3.....	
ВИСНОВКИ.....		
СПИСОК ДЖЕРЕЛ.....		ВИКОРИСТАННИХ
ДОДАТКИ		

ВСТУП

Актуальність теми та необхідність її розробки. Ефективне управління в будь-якій сфері може здійснюватися лише за умови формування цілісної системи, яка в свою чергу сприятиме вирішенню основних завдань управління. Саме тому необхідною умовою забезпечення життєздатності фізичної особи-підприємця в сучасних економічних умовах виступає організація системи фінансово-економічної безпеки, яку слід розглядати як сукупність взаємопов'язаних елементів, відокремлених від середовища і взаємодіючих з нею, як неподільне ціле.

Аналіз публікацій за обраною темою. Теоретично-методологічні та практичні засади фінансово-економічної безпеки досліджувалися багатьма українськими вченими, серед яких: О. І. Барановський, Т. Г. Васильців, З. С. Варналій, В. М. Геєць, Р. І. Гринько, М. П. Денисенко, С. В. Кавун, О. С. Камушков, Н. П. Карачина, М. О. Кизим, О. А. Кириченко, Т. С. Клебанова, О. О. Кучеренко, О. В. Мороз, В. С. Пономаренко, В. В. Прохорова, Ю. В. Прохорова, В. С. Сідак, В. О. Ткач, Т. С. Черняк, В. О. Шевченко, А. А. Шиян, С. М. Шкарлет та ін. [10, 8, 14, 18, 21, 41, 51, 37, 42, 62].

Діагностиці фінансово-економічної безпеки підприємства в цілому і її оцінці зокрема, присвячені роботи таких зарубіжних вчених як Х. Гинтис [67], І. Кирзнер [68], К. Рэдхед, С. Хьюс [45], Дж.-К. Ван Хорн [7], К. Жюгляр, Дж. Найт, Г. Аллісон [65], С. Нанн, А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд [52], Й. Шумпетер [72]; радянських: О.Н. Бадаєвої, І.Г. Володіної, В.Н. Голухова, С.Д. Резника, Д.В. Рейхарта, О.М. Сорокіної, Ю.В. Шиленко, Є.В. Цупко [3, 13, 16, 46, 48], українських Н.М. Євдокимової, Ф. І. Євдокимова, О. В. Мізіної, О. О. Бородіної А.В. Кірієнко, [23, 24].

Проте, незважаючи на наявність значної кількості досліджень, серед науковців існують розбіжності не тільки у трактуванні категорії «фінансово-економічна безпека підприємства», але й не сформовано загального підходу до розробки методів та критеріїв її оцінювання, а ступінь теоретичної та методологічної розробки цієї проблематики не задовольняє повною мірою потреби вітчизняних підприємств, що в свою чергу доводить актуальність і своєчасність обраного напрямку дослідження.

Окреслення не вирішених проблем. Натомість у сучасності існує ряд проблем, які потребують вирішення. Зокрема, це неоднозначність дефініції сутності поняття «фінансово-економічна безпека»; розгалуженість підходів в організації системи фінансово-економічної безпеки підприємства; обмеженість досліджень присвячених фінансово-економічній безпеці фізичної особи-підприємця, в тому числі їх особливостям і специфіці взаємодії із факторами зовнішнього середовища.

Крім того, в сучасній науці відсутній універсальний інструментарій діагностики системи фінансово-економічної безпеки, як для великих підприємств, так і для фізичної особи-підприємця. Тому в умовах, що склалися на перший план висувуються завдання не тільки систематизації існуючої теоретико-методичної бази, а й розробки нових підходів до діагностики загроз фінансово-економічній безпеці фізичної особи-підприємця. На вирішення цих проблем і спрямована магістерська робота.

Мета магістерської роботи полягає у розробці теоретичних, методичних і практичних підходів до удосконалення організації системи фінансово-економічної безпеки фізичної особи-підприємця.

Виходячи з мети в роботі поставлено наступні завдання:

— дослідити сутність системи фінансово-економічної безпеки підприємця;

- узагальнити підходи організації системи фінансово-економічної безпеки фізичної особи-підприємця;
- виокремити фактори впливу на систему фінансово-економічної безпеки підприємця;
- сформувати організаційно-економічну характеристику фізичної особи-підприємця;
- проаналізувати систему фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов»;
- оцінити ефективність організації фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов»;
- оптимізувати організацію системи фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов»;
- розробити алгоритм моніторингу фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов»;
- обґрунтувати ефективність запропонованих заходів.

Об'єктом дослідження є організація системи фінансово-економічної безпеки фізичної особи-підприємця.

Предметом виступають теоретико-методичні та практичні засади організації системи фінансово-економічної безпеки фізичної особи-підприємця.

Методи дослідження. У процесі дослідження реалізований системний підхід і використані загальнонаукові методи: аналіз, синтез, індукція, дедукція, логічний аналіз (для узагальнення поглядів вітчизняних і зарубіжних вчених щодо основних категорій системи фінансово-економічної безпеки фізичної особи-підприємця; використано метод порівняння та дослідження категорій. З сукупності спеціальних методів дослідження застосовано методичні рекомендації державних органів виконавчої влади, зокрема «Методичні рекомендації по аналізу фінансово-господарського стану підприємств та

організацій. — Лист Державної податкової адміністрації України. — 27.01.1998 р. — № 759/10/20-2017», «Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємства. — Рішення Правління Укоопспілки. — 28.07.2006 р. [59, С. 66].

Обробка даних здійснена за допомогою офісного пакету додатків Microsoft Office, зокрема табличного Microsoft Excel і текстового редактора Microsoft Word.

Інформаційна основа роботи. Інформаційною базою дослідження стали наукові публікації вітчизняних і зарубіжних авторів. Для формування організаційно-економічної характеристики підприємства скористалися первинними даними ФОП «Соловйов», інформацією Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Для аналізу показників фінансово-економічної діяльності і системи фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов» було взято дані з фінансової звітності, яка подається в обов'язкових формах, «Бухгалтерський баланс» (ф. № 1), «Звіт про фінансові результати» (ф. № 2), «Звіт про зміну капіталу» (ф. № 3), «Звіт про рух грошових коштів» (ф. № 4), «Звіт про цільове використання отриманих коштів» (ф. № 6).

Практичне значення одержаних результатів: оптимізаційні заходи, щодо організації системи фінансово-економічної безпеки фізичної особи-підприємця; алгоритм моніторингу фінансово-економічної безпеки фізичної особи-підприємця.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМЦЯ

1.1 Сутність системи фінансово-економічної безпеки підприємця

У сучасній науковій літературі термін «економічна безпека» часто виводиться безпосередньо з більш загальної категорії «безпека», яка сама по собі є досить складним і багатограним поняттям, допускає різні тлумачення. Слово «безпека» вперше зустрічається у словнику Робера, тоді воно означало «спокійний стан духу людини» [70], який вважав себе захищеним від будь-якої небезпеки, тобто йшлося, перш за все, про особисту безпеку. Термін «економічна безпека» в державному управлінні вперше був використаний Ф. Рузвельтом в 1934 році.

В Україні це поняття прийшло з відставанням практично в 70 років. СРСР зі своєю плановою економікою і тоталітарним режимом, був практично «закритий» для зовнішнього світу. Реформи 2000-х років стали точкою відліку у становленні основ відкритої ринкової економіки, що в свою чергу можна вважати початком науково-методичного розвитку категорії «фінансово-економічна безпека підприємства» (далі ФЕБП).

Багато сучасних дослідників, серед яких: О.Ю. Амосов [1], О.Н. Бадаєва, Е.В. Цупко [3], Ю.Г. Лисенко, С.Г. Мищенко, Р.А. Руденський, А. А. Спірідонов [36], Т.Г. Васильців, В.І. Волошин, А.М. Гуменюк [9], Н. П. Ващекин, М.И. Далиєв, А.Д. Урсул [12] та інші, стверджують, що з розвитком науки і техніки, основу національної безпеки країни формує саме фінансово-економічна безпека підприємства. Таким чином, аналіз наукового доробку зарубіжних, радянських і

вітчизняних вчених дозволив виділити шість еволюційних етапів становлення категорії «фінансово-економічна безпека підприємства» (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Еволюція поняття «фінансово-економічна безпека підприємства»

Трактування поняття	Характер загроз	Недоліки трактування
I етап 1991-1997		
Забезпечення умов збереження своїх комерційних таємниць, інтелектуальної власності і інших секретів підприємства	Загрози виникають зі сторони персоналу підприємства	Надмірна «економічність» поняття
II етап 1998-1999		
Захищеність діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища	Найбільший вплив на формування економічної безпеки підприємства справляє держава	Незрозуміло, звідки беруться загрози; недостатньо розглядається вплив внутрішнього середовища на фінансово-економічну безпеку п-ва
III етап 1999-2004		
Розгляд ФЕ безпеки підприємства з позиції окремих аспектів його господарської діяльності	Загрози виникають залежно від конкретного вузького профілю господарської діяльності підприємства	Різне розуміння ФЕ безпеки підприємства
IV етап 2005-2008		
Виділення функціональних складових ФЕ безпеки підприємства	Виникають зовнішні і внутрішні загрози (залежно від кожної складової)	Акцентування уваги на пристосування до умов, які негативно не відбиваються на діяльності суб'єкта
V етап 2010-2014		
ФЕ безпека підприємства ототожнюється з ефективним його функціонуванням у ситуації ризику	Небезпеку становлять негативні впливи та загрози зі сторони зовнішнього середовища	Не розглядаються перспективи розвитку підприємства і поняття «ФЕ безпека підприємства» ототожнюється з поняттям «адаптація»

VI етап 2015 – по теперішній час		
Робляться спроби розглянути ФЕ безпеку підприємства залежно від галузевої приналежності підприємства	Загрози виникають як з боку зовнішнього так і внутрішнього середовища	Широко досліджуються не всі галузі функціонування підприємств

Джерело: складено автором на основі [78]

З таблиці видно, що ключовим для більшості визначень ФЕБП, є термін «захищеність». Багато авторів розглядають проблему забезпечення безпеки господарської діяльності як «стан захищеності життєво важливих інтересів суспільства і його структур від внутрішніх і зовнішніх загроз». Однак, це не єдине бачення, тим паче, що зведення даного терміну тільки до захищеності, вважаємо дуже вузьким, і не зовсім сучасним.

Сучасна наука вже має в арсеналі не один підхід трактування поняття «фінансово-економічна безпека підприємства». Вітчизняними і зарубіжними фахівцями вже сформовано чотири основні підходи, які відрізняється різноманітністю за змістом (рис. 1.1).

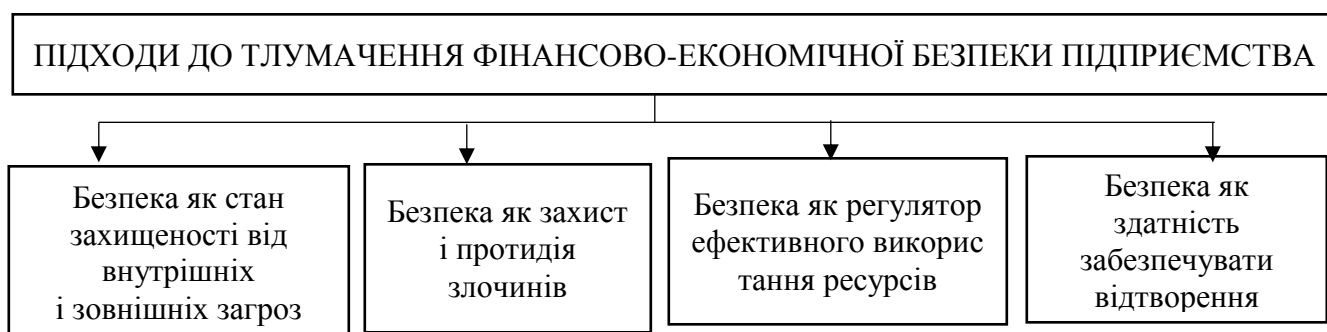

Рис1.1. Підходи до тлумачення поняття «фінансово-економічна безпека підприємства»

Джерело: складено автором за даними таблиці 1.1

Отже, таблиця та рисунок 1.1, дають підстави стверджувати, що в економічній літературі немає єдиного визначення поняття «фінансово-економічна безпека підприємства». З метою систематизації та структурування даного поняття необхідно провести поглиблений теоретичний аналіз наукового доробку, результати якого представлено у (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Систематизація визначень категорії «фінансово-економічна безпека підприємства»

Автор	Визначення поняття «фінансово-економічна безпека підприємства»
Стан ефективного використання ресурсів	
В. Ф. Кротов, Б. А. Лагоша, С. М. Лобанов [38]	Стан найбільш ефективного використання ресурсів для подолання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства сьогодні і в майбутньому.
С. Н. Ілляшенко, Т. Б. Кузенко [33]	Стан ефективного використання його ресурсів і існуючих ринкових можливостей, що дозволяє запобігати внутрішнім і зовнішнім загрозам і забезпечувати його тривале виживання і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії.
З. С. Варналій [8]	Забезпечення найбільш ефективного використання ресурсів суб'єкта господарювання для запобігання загрозам і створення умов для стабільного функціонування основних його елементів.
О. А. Кириченко, М. П. Денисенко, В. С. Сідак [21]	Стан оптимального для підприємства рівня використання його економічного потенціалу, за якого діючі та/або можливі збитки виявляються нижчими за встановлені підприємством межі.
К. С. Горячева [17]	Стан господарчого суб'єкта, при якому він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів досягає запобігання, послаблення або захисту від існуючих небезпек та загроз або інших непередбачених обставин і в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарчого ризику
В. О. Ткач, О. С. Камушков, В. О. Шевченко [51]	Захищеність потенціалу підприємства (виробничого, організаційно-технічного, фінансово-економічного, соціального) від негативної дії зовнішніх і внутрішніх чинників, прямих або непрямих економічних загроз, а також здатність суб'єкта до відтворення
Стан виробничої системи	
О. Н. Сорокіна [48]	Сукупність властивостей стану виробничої підсистеми економічної системи, яка забезпечує можливість досягнення цілей всієї системи
О. В. Мороз, Н. П. Карачина, А. А. Шиян [37]	Стан виробничо-економічної системи, при якому функціонують механізми запобігання чи зменшення ступеня впливу погроз стабільності функціонування і розвитку підприємства

Продовження табл. 1.2

А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський [55]	Такий стан розвитку економічної системи, який забезпечує її ефективне функціонування засобом належного використання внутрішніх та зовнішніх чинників, а також здатність результативного протистояння негативному зовнішньому впливу
Наявність конкурентних переваг	
Г. Н. Голухов, Д. В. Рейхарт, Ю. В. Шиленко [16]	Наявність конкурентних переваг, зумовлених відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів і організаційної структури підприємства до його стратегічних цілей і завдань
Стан економічного розвитку	
М. М. Єрмошенко, К. С. Горячова, А. М. Ашуєв [17]	Такий стан економічного розвитку суб'єктів господарювання (особи, держави, організації), який забезпечує йому гармонійний розвиток і ефективне використання шансів і усунення загроз
Гармонізація економічних інтересів	
Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьова, О. М. Ляшенко [32]	Міра гармонізації в часі й просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів навколишнього середовища, які діють поза межами підприємства
Стан захищеності діяльності підприємства	
С.Д. Ковальов, Т.О. Сухорукова [31]	Захищеність діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність швидко усунути різноманітні загрози чи пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності
В. С. Пономаренко, С. В. Кавун [41]	Стан захищеності його діяльності від зовнішніх і внутрішніх загроз, а також здатність адаптуватися до існуючих умов, які не впливають негативно на його діяльність
Стан захищеності інтересів	
Енциклопедія фінансового ризик менеджменту [64]	Стан захищеності життєво важливих інтересів системи від недобросовісної конкуренції, протиправної діяльності кримінальних формувань та окремих осіб, здатність протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам, зберігати стабільність функціонування та розвитку відповідно до його стратегічних цілей
В.В. Шликов [61]	Стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних і потенційних джерел небезпеки або фінансово-економічних загроз.
С. М. Шкарлет [62]	Комплекс заходів, які сприяють підвищенню фінансово-економічної стійкості господарюючих суб'єктів в умовах ринкової економіки, що захищають їхні комерційні інтереси від впливу негативних ринкових процесів.

Джерело: складено автором в результаті систематизації

Таким чином, аналіз дозволяє зробити висновок, що фінансово-економічна безпека підприємства — це комплексне поняття, яке вбирає в себе рівень захищеності всіх видів потенціалу підприємства від внутрішніх та

зовнішніх загроза, що в свою чергу забезпечує стабільне функціонування та ефективний розвиток і потребує управління з боку керівництва підприємства. Як бачимо, зміст даного поняття містить у собі систему засобів, які забезпечують конкурентну стійкість та економічну стабільність підприємству, а також сприяють підвищенню рівня добробуту працівників. Для остаточного формулювання поняття «система фінансово-економічної безпеки підприємства» не вистачає дефініції категорії «система», розглянемо її більш детально (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Систематизація визначень наукового поняття «система»

Автор	Визначення поняття «економічна безпека підприємства»
1	2
Переклад з грецької	συστήμα – ціле. Тобто, складене з частин, з'єднання.
Л. фон Берталанфі основоположник теорії систем [74]	Комплекс взаємодіючих елементів або сукупність елементів, що знаходяться в певних відносинах один з одним і з середовищем.
А. Холл [58, С. 252-286]	Визначає систему як «безліч предметів разом зі зв'язками між предметами і між їхніми ознаками».
К. Рэдхед, С. Хьюс [45]	Система — це сукупність властивостей які можуть характеризувати як елементи, так і відносини.
Ю. А. Урманцев [54]	Відносини між елементами і закони композиції.
Тлумачний словник сучасної української мови [50]	Система визначається як «сукупність елементів, що знаходяться у відносинах і зв'язках між собою певним чином і утворюють деякий цілісну єдність».
У. Р. Эшби [66]	У системах відбувається пристосування до змін або оптимізація процесів управління, що досягається відповідною зміною людьми окремих підсистем, алгоритмів управління, зв'язків між підсистемами, а в загальному випадку, структурно-функціональними компонентами».
Г. Аллісон, С. Нанн [65]	«це засіб або спосіб вирішення проблеми».
Великий радянський енциклопедичний словник [47]	«Система — це об'єктивна єдність закономірно пов'язаних один з одним предметів, явищ, а також знань про природу і суспільство»
Мескон Майкл Х., Майкл Альберт, Хедоурі Франклін [35]	Система — це деяка цілісність, що складається з взаємозалежних частин, кожна з яких вносить свій внесок у характеристики цілого.

Джерело: складено автором в результаті систематизації

Таблиця свідчить про те, що до теперішнього часу немає єдиного підходу до визначення поняття «система», не зважаючи на те, що поряд з іншими категоріями, воно змінювалося не тільки за формою, а й за змістом. Так, в перших визначеннях у тій чи іншій формі говорилося про те, що система - це сукупність елементів і зв'язків (відносин) між ними. До сих пір ведуться дискусії, який термін - «відношення» або «зв'язок» - краще вживати. І все ж в більшості випадків прагнуть не тільки включити в визначення системи поняття елементу та зв'язку (або відносини), а й уточнити хоча б одне з них. Для цього в визначення включають властивості.

У наведеному визначенні А. Холла, властивості (ознаки, атрибути) доповнюють елемент, предмет. Трохи згодом, у визначеннях з'являється поняття мети. Спочатку в неявному вигляді. У ряді визначень поняття мети як би включається в поняття цілісності. Потім мета з'являється в визначеннях в більш явному вигляді, тобто або у вигляді призначення системи, або кінцевого результату, або системо утворюючого критерію і т. п. (це визначення В.І. Вернадського, У.Р. Гібсона, П.П. Анохіна) або навіть із явною згадкою про мету (визначення В.Н. Сагатовського) [60].

Останнім часом, починають включати, поряд з елементами, зв'язками їх властивостями і цілями, - спостерігача, особу, яка представляє об'єкт або процес у вигляді системи. Слід зазначити, що вперше на необхідність врахування взаємодії між дослідником і досліджуваною системою вказав У. Р. Ешбі.

Прагнучи підкреслити матеріальність систем, деякі автори (табл. 1.3) у своїх визначеннях замінюють термін елемент термінами об'єкт, предмет, і хоча останні можна трактувати, в тому числі, як абстрактні об'єкти або предмети дослідження, все ж ці автори явно хочуть звернути увагу на матеріальність системи. З іншого боку, систему можна трактувати лише як щось, що існує лише в свідомості дослідника, конструктора. Звичайно, для прийняття рішення важливо акцентувати увагу на тому, що поняття системи може бути засобом

дослідження, рішення задач. Але будь-який фахівець, розуміє закономірності матеріалістичної теорії відображення, може сказати: але ж задум (т. п. ідеальне уявлення системи) потім буде існувати в матеріальному втіленні. Проте таке бачення часто піддається критиці.

Таким чином, в понятті система, як і в будь-який інший категорії теорії пізнання, об'єктивне і суб'єктивне складають діалектичну єдність, тому слід говорити не про матеріальність або нематеріальність систем, а про підхід до об'єктів дослідження як до систем, у зв'язку з чим, існують різні аспекти поняття система: теоретико-пізнавальний, методологічний, науково-дослідний, проектний, інженерний, конструкторський і т. д. – аж до матеріального втілення. В даному дослідженні, поняття система розглядається комплексно.

Аналіз публікацій прикладного аспекту, дозволив становити, що створенню системи фінансово-економічної безпеки підприємства (далі СФЕБП) зазвичай передують дві події: або це гостре бажання керівників підприємства відреагувати на раптово виниклі реальні загрози майну, фізичної розправи з персоналом і т.д., або це заснований на результатах дослідження висновок про незадовільний стан безпеки підприємства [68].

У першому випадку створена поспішно СФЕБП здатна в деякій мірі відобразити загрози і надалі реагувати на їх появу за принципом «загроза - відображення». Справа змінюється істотно при реалізації другого варіанту. Після детального вивчення стану ФЕБП (із залученням фахівців, якщо їх немає на підприємстві) у його керівників з'явиться реальне уявлення.

Щоб дати визначення поняттю СФЕБП, необхідно попередньо виявити елементи цієї системи. Аналіз наукових точок зору відносно поняття система (табл. 1.2. і табл. 1.3) дозволяє зробити висновок, що структурними елементами системи фінансово-економічної безпеки підприємства є наукова теорія його безпеки, політика і стратегія безпеки, засоби та методи забезпечення безпеки і, нарешті, концепція безпеки підприємства.

У зв'язку з цим під безпекою нами розуміється стан об'єкта (в нашому випадку – фізичної особи-підприємця) у системі його зв'язків з точки зору здатності до стійкості (самовиживання) і розвитку в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз, дій непередбачуваних і важко прогнозованих факторів.

Спираючись на подане трактування категорії «безпека», визначимо функції СФЕБП (рис. 1.2):

Рис. 1.2. Функції системи фінансово-економічної безпеки фізичної особи-підприємця

Джерело: складено автором на основі [35, 45, 47, 50, 54, 58, 65, 66]

Під загрозою безпеки фізичної особи-підприємця (далі ФОП) автор розуміє потенційно або реально можливі події, дії, процеси або явища, які здатні порушити його стійкість і розвиток або привести до зупинки діяльності взагалі.

Отже можемо сформулювати визначення категорії «систем фінансово-економічної безпеки фізичної особи-підприємця». Під такою розуміємо сукупність взаємозалежних та взаємопов'язаних елементів, професійне управління яких з боку керівництва, дозволяє підвищити рівень захищеності всіх видів потенціалу підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз, що в свою чергу забезпечує стабільне функціонування та ефективний розвиток ФОП (авторське визначення).

1.2. Основні підходи організації системи фінансово-економічної безпеки фізичної особи-підприємця

Організація ефективної системи фінансово-економічної безпеки фізичної особи-підприємця, вимагає чіткого розуміння не тільки теоретичних категорій «безпека», «фінансово-економічна безпека», «система», а й вимагає чіткого розуміння підходів.

Підхід, наряду з методами, методиками, методологіями сприяє реалізації концептуальних основ в організації ефективної системи фінансово-економічної безпеки ФОП. Аналіз наукових точок зору з управління дозволив зробити висновок, що сучасна наука оперує як мінімум чотирма підходами організації системи фінансово-економічної безпеки ФОП: системний, ситуаційний, функціональний і процесний [2].

Прихильник системного підходу І.О. Барановський вважає, що система фінансово-економічної безпеки повинна обов'язково включати в себе такі складові як: організаційна, виробнича, юридична, матеріальна, інтелектуальна, які при умовах професійного управління забезпечать стабільність функціонування, фінансово-комерційний успіх, прогресивний науково-технічний розвиток реального сектора». Сутність цього підходу полягає у розгляді об'єкта як системи [4].

На початку 21 століття широкого поширення отримав ситуаційний підхід до управління фінансово-економічною безпекою. Так, І.Г. Володіна вважає, що ефективна система здатна забезпечити підприємству сталий розвиток і необхідний рівень конкурентоспроможності [13]. Н. В. Хлістунова конкретизує даний похід покомпонентно, обґрунтовуючи, що в основі безпеки фінансово-економічної системи лежить адаптивність на основі стратегічного управління, політичного аналізу та інших видах раціональної діяльності, пов'язаної з майбутнім, на основі вивчення минулого і теперішнього [57].

Прихильником функціонального підходу, з нашої точки зору, є О. І. Судакова, яка розглядає фінансово-економічну безпеку підприємства як систему, що складається з фінансової, інтелектуальної, кадрової, політико-правової, екологічної, інформаційної та силової підсистем [49]. На думку В.І. Отенко система фінансово-економічної безпеки підприємства, в свою чергу, є складовою частиною системи безпеки підприємницької діяльності, поряд з техногенною, екологічною, інформаційною, психологічною, фізичною, науково-технічною [39].

Авторами В.В. Прохоровою, Ю.В. Прохоровою, О.О. Кучеренко науково доведено, що ефективна система фінансово-економічної безпеки підприємства є результатом правильно поставлених і організованих процесів. Самі ж процеси фінансово-господарської діяльності є сукупністю особистих видів діяльності підприємства, в рамках якої на початку процесу («на вході») використовується кілька видів ресурсів, а в результаті процесу («на виході») створюється продукт, що представляє цінність для споживача [42].

Виходячи зі сказаного, можна зробити висновок, що функціональний і системний підходи є дуже широкими, тому, в практичній діяльності, намагаючись охопити всі функціональні сфери діяльності і системні одиниці, підприємство стикається з відсутністю конкретики, і навіть в якісній визначеності фінансово-економічної безпеки. При цьому фіксується висока частка суб'єктивізму осіб, які здійснюють управління економічною безпекою підприємства. Тому використання у практичній діяльності цих підходів не доцільним та ефективним, особливо для ФОП, по причині обмеженості фінансових ресурсів.

На думку Н.Й. Реверчук, недосконалість ситуаційного підходу проявляється в тому, що прийняте рішення в одному підрозділі підприємства часто виявляється проблемою для іншого, тобто, відсутня узгодженість між підрозділами [43]. В даному зв'язку, ми також підтримуємо описання Н.Й.

Реверчук, і вважаємо використання цього підходу у практичній діяльності ФОП не доцільним. Згідно процесного підходу, економічна безпека пронизує всі рівні організаційної структури підприємства. Вивчаються бізнес-процеси, що існують на підприємстві і їх вплив на фінансово-економічну безпеку підприємства. Кожен процес при цьому на «виході» сконцентрований на досягненні результатів, що забезпечують економічну безпеку господарської діяльності.

Однак обмежуватися процесним походом при управлінні системою фінансово-економічної безпеки ФОП, недоцільно, тому що по заувагою залишаються ресурси, які по суті являються необхідною умовою для здійснення різних процесів. У зв'язку з цим, існують методологічні передумови використання інноваційного (циклічного) підходу при формуванні ефективної системи фінансово-економічної безпеки.

Інноваційний (циклічний) підхід, в тому числі розглядався такими авторами як В.Л. Ортинський, І.С. Керницький. В їх роботах відмічається, що в умовах постійно діючого, агресивного зовнішнього середовища, зазначений підхід дозволяє максимально швидко зреагувати на загрози, оскільки він базується на застосуванні теорії економічних циклів, заснованої на існуванні довгих, середніх і коротких хвиль економічного розвитку. При цьому загрози фінансово-економічної безпеці утворюються на стику хвиль і реалізуються у формі переходу до нового циклу економічного розвитку, або у втраті конкурентних переваг. Тому у керівництва і відповідальних осіб є час на адаптацію системи з мінімальними втратами [20].

Таким чином, вважаємо доцільним для ФОП використання останнього підходу. Однак, представлений вище аналіз, дозволив встановити розгалуженість у компонентному складі, який покладено в основу кожного розглянутого підходу. Так, системний підхід зосереджує увагу на розгляді об'єкта як системи, через складові системи (підсистеми, рівні).

Рис. 1.3. Класифікація видів фінансово-економічної безпеки ФОП

Джерело: складено автором на основі [2, 4, 13, 20, 39, 42, 43, 49]

При ситуаційному підході увагу спрямовано на стійкість параметрів захисту економічних інтересів та рівень їх захищеності. Функціональний підхід враховує рівень і функціональний вид економічної діяльності, залишаючи поза увагою часові параметри. Все це обумовлює необхідність проведення групування видів фінансово-економічної безпеки за схожими ознаками (рис. 1.3).

Розглянемо більш докладно кожен з представлених на рисунку 1.3. видів фінансово-економічної безпеки ФОП.

1. За рівнем економічної діяльності:

— економічна безпека підприємства в цілому. Це найбільш агрегований вид фінансово-економічної безпеки, який інтегрує всі методи захисту економічних інтересів від різних загроз по ФОП в цілому;

— економічна безпека окремих структурних підрозділів («центрів відповідальності») ФОП. Така диференціація фінансово-економічної безпеки визначає даний її вид як самостійний об'єкт управління в системі організаційно-господарської побудови ФОП;

— фінансово-економічна безпека окремих господарських операцій ФОП. У загальній системі безпеки ФОП такий вид розглядається як первинний об'єкт самостійного управління.

2. За функціональним видом економічної діяльності:

— фінансово-економічна безпека поточної діяльності. Вона характеризує систему методів захисту інтересів ФОП від загроз в сфері виробництва і реалізації продукції, виконання робіт і (або) надання послуг;

— фінансово-економічна безпека інвестиційної діяльності. Система цього виду безпеки ФОП пов'язана з використанням механізмів його захисту від загроз в сфері реального і фінансового інвестування;

— фінансово-економічна безпека фінансової діяльності. Даний вид безпеки ФОП пов'язаний із забезпеченням захисту його інтересів від загроз

втрати контрольного пакета акцій, зниження їх ринкової вартості, зростання кредитних ризиків, нераціонального впровадження прогресивних фінансових технологій та інше;

— фінансово-економічна безпека інших видів діяльності ФОП. Такі види безпеки можуть формуватися для захисту фінансово-економічної інформації, захисту активів від зловживань і крадіжок, використання страхових продуктів і так далі.

3. За характером прояву загроз фінансово-економічним інтересам:

— фінансово-економічна безпека, орієнтована на нейтралізацію реальних загроз. Така система безпеки будується по принципу «віддачі» «зворотної реакції» на притаманні реальні загрози фінансово-економічним інтересам ФОП і характеризується терміновістю заходів реагування;

— фінансово-економічна безпека ФОП, орієнтована на запобігання потенційних загроз. Цей вид безпеки спрямований на захист фінансово-економічних інтересів ФОП від ідентифікованих можливих загроз в майбутньому періоді і носить, як правило, превентивний характер.

4. В залежності від джерела загроз фінансово-економічним інтересам:

— фінансово-економічна безпека ФОП, орієнтована на його захист від зовнішніх загроз (зовнішня економічна безпека). Цей вид безпеки характеризує систему захисту фінансово-економічних інтересів від несприятливих макроекономічних чинників, деструктивної поведінки партнерів або конкурентів;

— фінансово-економічна безпека ФОП, орієнтована на захист від внутрішніх загроз (внутрішня економічна безпека).

5. За характером механізмів, що використовують для захисту фінансово-економічних інтересів:

— фінансово-економічна безпека ФОП, яка забезпечується внутрішніми механізмами захисту. Механізми такого захисту формуються в

рамках самого ФОП (наприклад, лімітування обсягів високо ризикових економічних операцій, формування цільових страхових фондів і т.п.);

— фінансово-економічна безпека ФОП, що забезпечується зовнішніми механізмами захисту. Система таких механізмів може включати зовнішнє страхування економічних ризиків, заходи щодо пристосування до негативних зовнішньоекономічних факторів.

6. За спрямованістю механізмів захисту фінансово-економічних інтересів:

— фінансово-економічна безпека ФОП, що обмежує деструктивний вплив окремих факторів на фінансово-економічні інтереси. В основу такої системи покладено комплекс заходів по усуненню окремих видів загроз або зниження ймовірності їх появи;

— фінансово-економічна безпека ФОП, що забезпечує компенсацію заданої шкоди. В основі цієї системи лежить комплекс заходів з мінімізації або компенсації суми економічного збитку при впливі ідентифікованих загроз.

7. В залежності від періоду (часу, тривалості):

— фінансово-економічна безпека ФОП, яка забезпечує захист в поточному періоді (тактична безпека). Цей вид безпеки забезпечує захист фінансово-економічних інтересів від загроз короткострокової дії за окремими фінансово-економічними операціями, тривалість до одного року;

— фінансово-економічна система ФОП, яка забезпечує захист у довгостроковому періоді (стратегічна безпека). Такий вид системи безпеки включає стратегічні напрями діяльності, що розраховані на 5-10 років. Для ФОП цей термін трохи коротше, по причині специфіки життєвого циклу таких підприємств.

8. За ступенем управління параметрами, що забезпечують захист:

— контрольовані дії ФОП. Такий вид безпеки характеризується можливістю сканування зовнішніх і внутрішніх загроз. Є можливість їх

узгодженості з фінансово-економічним інтересами фірми, і виробленні на цій основі комплексу заходів щодо захисту ФОП;

— некерований підприємством вплив. Такий вид економічної безпеки характеризується неможливістю сканування зовнішніх і внутрішніх загроз економічним інтересам і нездатність підприємства здійснювати захист від них. Прикладом некерованої економічної безпеки можуть бути природні аномалії, інфекційні захворювання (COVID-19), інфляційні процеси, рейдерські захоплення.

9. За рівнем захищеності фінансово-економічних інтересів:

— високий ступінь захисту. Такий вид системи фінансово-економічної безпеки характеризує, на наш погляд, результат агресивної політики її формування;

— помірний ступінь захисту (нормальний). Така система відображає, як правило, результати помірної політики її формування;

— низький ступінь захисту (недостатній). Цей вид системи характеризує рівень її параметрів при здійсненні консервативної політики її формування;

— відсутність захисту. Система характеризується такою ситуацією, коли навислі загрози і їх кількість не дозволяють швидко зреагувати і усунути, або мінімізувати загрози. ФОП в такому випадку, як правило, саме ліквідується (банкрот).

10. По стійкості параметрів, що забезпечують захист фінансово-економічних інтересів, система поділяється на:

— стійку, яка характеризується низьким рівнем коливання значень основних її параметрів;

— нестійку, яка характеризується високим рівнем коливання в динаміці значень основних її параметрів.

11. За легітимністю методів, що використовують для захисту фінансово-економічних інтересів:

— економічна система, із легітимними методами захисту. Вона характеризується системою методів захисту економічних інтересів ФОП, які повністю відповідають чинному в країні законодавству;

— економічна система, функціонування якої забезпечується в тому числі і нелегітимними методами. Вона характеризується системою методів захисту економічних інтересів підприємства від загроз, які суперечать чинним правовим нормам і підлягають покаранню.

Таким чином, запропонована класифікація фінансово-економічної безпеки ФОП дозволяє сформулювати комплексне бачення проблем безпеки і цілісно підійти до її вирішення, з метою подальшого стійкого розвитку діяльності.

Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що для організації дієвої системи фінансово-економічної безпеки фізичної особи-підприємця, доцільно використовувати комплексний підхід, оскільки не існує універсального підходу до вирішення різних завдань з безпеки: кожна проблема і ситуація вимагає диференційованого підходу. Комплексний аналіз дозволяє, виходячи з більш глибокого розуміння ситуації і динаміки її розвитку, розробляти і приймати більш обґрунтовані управлінські рішення, а також передбачити можливе виникнення кризових ситуацій і вживати конкретні, зважені заходи щодо їх запобігання.

1.3 Фактори впливу на систему фінансово-економічної безпеки підприємця

По-перше необхідно сказати, що з урахуванням відкритості системи ФОП, на нього постійно впливають різні групи факторів, зовнішнього середовища, з різною силою і у різних комбінаціях, що в свою чергу спричиняє різні загрози. Оскільки система безпеки підприємства є складовою загальної системи, на неї будуть впливати ті ж самі зовнішні фактори, що і на підприємство. Щодо факторів внутрішнього впливу, вони будуть відрізнятися по причині різної функціональності структурних підрозділів ФОП. Виходячи зі сказаного вважаємо необхідним фактори впливу на систему фінансово-економічної безпеки підприємця розглядати з двох позицій: 1) крізь призму системи-ФОП, 2) і системи фінансово-економічної безпеки.

Серед авторів існують різні думки щодо факторів впливу. Так, наприклад, І.В. Кривов'язюк виділяє: зовнішнє середовище підприємства, внутрішнє середовище підприємства, конкурентне зовнішнє середовище підприємства. На кожне, із зазначених середовищ, спрямовано вплив різних груп факторів, поміж них [30]:

Фактори зовнішнього середовища. В їх число можна включити: зовнішні економічні фактори; зовнішні політичні умови; зовнішні правові складові; зовнішні наукові і технічні фактори; комунікаційні зовнішні умови; природно-кліматичні чинники та ін. Всі ці фактори зовнішнього середовища в більшій чи меншій мірі впливають на результативність діяльності ФОП.

Рівнозначний вплив на діяльність ФОП спричиняють і складові внутрішнього середовища підприємства. Їх можна згрупувати наступним чином: виробничо-технічні фактори; соціальні умови і складові; економічні фактори; інформаційна складова; маркетинговий фактор; фактор ділових відносин і поведінки співробітників [30]. Важливе значення для діяльності ФОП

має також конкурентне (ділове) зовнішнє середовище. Ділове середовище включає в себе: постачальників; конкурентів; споживачів; інфраструктуру; державні та приватні підприємства; міжнародний сектор.

Для порівняння розглянемо ще декілька підходів. Такі автори як М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури фактори впливу на систему ФОП розглядають крізь призму зовнішнього і внутрішнього середовища. Зовнішнє середовище підприємства складається з двох сфер - робочого середовища і загального [35].

Робоче середовище включає тих учасників ринку, з якими суб'єкт господарювання ФОП має безпосередні контакти або які безпосередньо, прямо впливають на підприємство. Це постачальники економічних ресурсів, товарів, наймані працівники, банки, страхові компанії, фінансові, торговельні, маркетингові посередники, покупці товарів, послуг, державні органи (податкові, митні, антимонопольні, органи санітарно-епідеміологічного нагляду та ін.). До елементів робочого середовища відносяться також конкуруючі організації, так звані контактні аудиторії, - засоби масової інформації, громадські організації, які мають істотний вплив на формування сприятливого або несприятливого вигляду підприємства.

Загальне середовище являє собою сукупність факторів, які не пов'язані з ФОП прямо, але опосередковано впливають на його діяльність. Це умови і фактори, загальні для всіх підприємств. У складі загального середовища велике значення мають економічні фактори: стан економіки, темпи економічного зростання, темпи інфляції, зайнятість населення, розвиток ринків і ринкової інфраструктури, купівельна спроможність населення, розвиток підприємництва, рівень конкуренції в сфері виробництва товарів і торгівлі. Крім того, загальне середовище включає технологічні, соціальні і політико-правові фактори.

Внутрішнє середовище ФОП формується під впливом факторів зовнішнього середовища, державного регулювання, а також прийняття безлічі управлінських рішень всередині самого підприємства з метою досягнення

найкращих результатів господарсько-фінансової діяльності. Внутрішнє середовище знаходиться під безпосереднім контролем керівників ФОП та фахівців апарату управління.

Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що не зважаючи на різницю у формулюваннях, більшість авторів одноставно фактори впливу на ФОП поділяють на внутрішні та зовнішні (рис. 1.4).

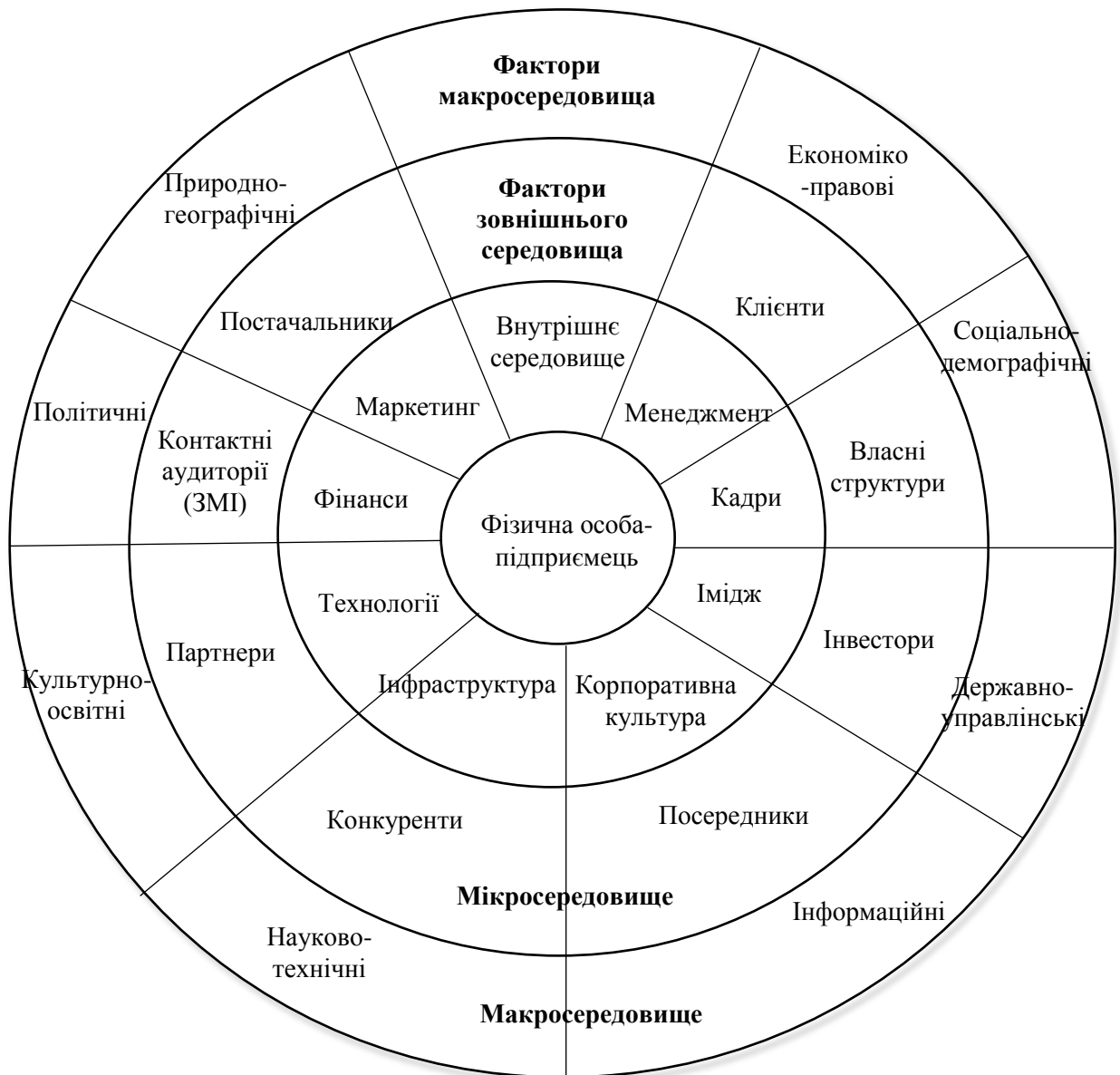

Рис. 1.4. Фактори впливу на систему ФОП

Джерело: складено автором на основі [35]

Дана схема є універсальною, оскільки вона побудована на засадах аналізу різних підходів до розгляду факторів впливу на систему підприємства. Однак треба враховувати те, що всі підприємства мають свої особливості (п. 1.2). Головною особливістю в даному дослідженні є те, що розглядається ФОП. У цьому зв'язку вважаємо необхідним систематизувати існуючі фактори шляхом їх групування. Це дозволить спростити процедуру вибору домінуючих факторів для ФОП, які можна зокрема включати до стратегії розвитку підприємницької діяльності, використовувати при проведенні моніторингу загроз тощо (рис. 1.5).

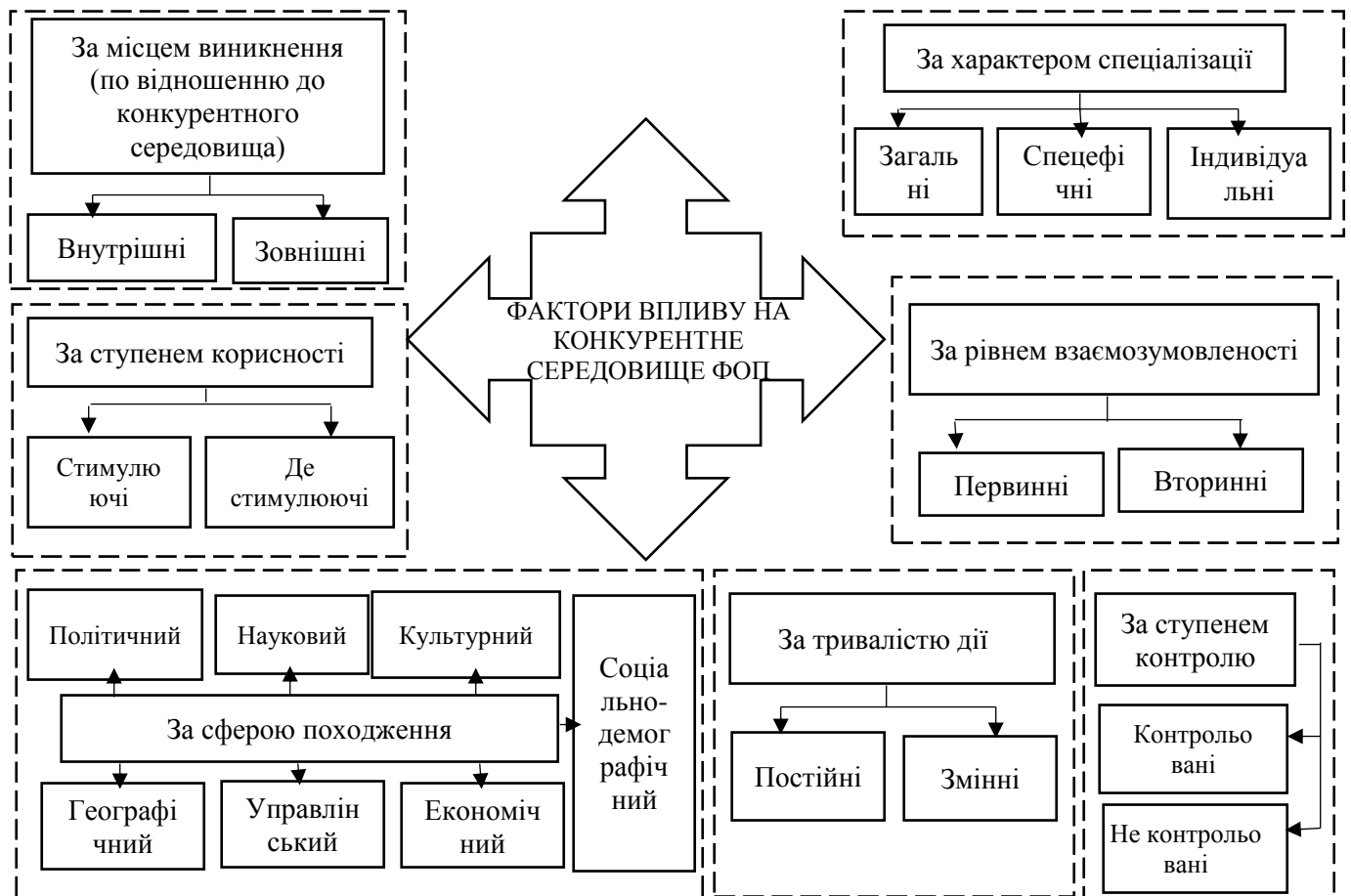

Рис. 1.6. Класифікація факторів впливу на конкурентне середовище ФОП
Джерело: складено автором за даними [30, 35]

Далі перейдемо безпосередньо до факторів впливу на систему фінансово-економічної безпеки ФОП. В роботі Т.Г. Васильців «Економічна безпека підприємництва України» зазначено, що при розгляді факторів, важливим аспектом виступає їх поділ на ті що позитивно впливають на результати функціонування ФОП, і ті, які спричиняють негативний вплив.

Варто зазначити, що негативним впливом вважається перш за все той, що торкається кінцевого результату – отримання прибутку. Тобто під факторами негативного впливу на систему фінансово-економічної безпеки підприємця у магістерській роботі розуміється сукупність умов, процесів, які перешкоджають реалізації економічних інтересів (йдеться про місію і цілі на відповідному етапі життєвого циклу) чи створюють небезпеку для ФОП. Групування факторів впливу на систему фінансово-економічної безпеки ФОП представлено у таблиці нижче (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Фактор впливу на систему фінансово-економічної безпеки ФОП

Внутрішні	Зовнішні
Фінансово-економічна складова	
<ul style="list-style-type: none"> - погіршення фінансової стійкості та ліквідності в наслідок нераціональної структури активів та пасивів; - втрата значних обсягів фінансових ресурсів через недостатньо ефективне управління; - прорахунки в інвестиційній політиці; - використання неефективних інструментів управління економічними ризиками. 	<ul style="list-style-type: none"> - зниження обсягів фінансових ресурсів; - заборона (обмеження) обміну національної валюти у валюту платежу, здійснення грошових переказів у країну та за її межі; - зростання інфляції, дефляції; - обмеження доступу та збільшення вартості фінансових ресурсів; - посилення державного нагляду за діяльністю, що спричиняє штрафи, санкції.
Силова (фізична) складова	
<ul style="list-style-type: none"> - виникнення фізичної чи моральної небезпеки для керівництва, працівників підприємства; - втрати внаслідок низького рівня фізичного захисту персоналу, майна підприємства; - порушення пропускного та внутрішньо об'єктного режимів. 	<ul style="list-style-type: none"> - погіршення умов підприємницької діяльності через зростання рівня корупції; - втрати через дії кримінальних угруповань, рейдерство, напад на персонал, пограбування, крадіжки, знищення чи псування майна підприємства.

Продовження табл. 1.4

Інституційно-правова складова	
<ul style="list-style-type: none"> - отримання істотних штрафних санкцій чи збитків внаслідок невідповідності внутрішньої нормативної документації вимогам чинного законодавства; - не ефективна організаційна структура; - погіршення договірних взаємовідносин; - втрата контрактів та договорів через підробку фінансових та інших документів персоналом ФОП. 	<ul style="list-style-type: none"> не передбачувані зміни у нормативно-правовому регулюванні; - негативні дії суб'єктів ринку; - втрати, зумовлені недоліками системи захисту прав власності та інтересів інвесторів; - загострення внутрішньополітичної ситуації, - введенням ембарго; - обмеження доступу інвесторів до управління активами.
Техніко-технологічна складова	
<ul style="list-style-type: none"> - критичне відставання від конкурентів за рівнем ТТЗ; - погіршення ефективності використання торгової площі, обладнання; - зменшення фондівіддачі. 	<ul style="list-style-type: none"> - значне зростання вартості обладнання; - погіршення ритмічності постачання; - погіршення якості гарантійного обслуговування обладнання та устаткування; - швидкі темпи зростання НТП.
Інформаційна складова	
<ul style="list-style-type: none"> - втрата важливої комерційної інформації; - погіршення достовірності та втрата доступу до інформації. 	<ul style="list-style-type: none"> - істотне збільшення вартості ПЗ; - надмірний знос ПЗ; - розголошення третіми особами секретної інформації.
Інтелектуально-кадрова складова	
<ul style="list-style-type: none"> - погіршення ефективності управління ФОП; - збільшення втрат робочого часу; - навмисні неправомірні дії чи бездіяльність працівників ФОП. 	<ul style="list-style-type: none"> - недоліки в системі підготовки кадрів; - переманювання провідних фахівців; - зміна величини та складу трудових ресурсів у районі діяльності ФОП.
Виробнича складова	
<ul style="list-style-type: none"> - істотне зменшення попиту, що зумовлене помилками при сегментуванні ринку; - критичне зниження рівня якості продукції; - збільшення кількості продукції, що не відповідає нормам якості; - втрата чи псування продукції у процесі їх транспортування, зберігання. 	<ul style="list-style-type: none"> - негативні дії суб'єктів ринку; - раптова зміна кон'юнктури ринку; - посилення сезонності; - значне зниження ринкових цін на; - збільшення пропозиції конкуренто спроможних товарів-субститутів та заміників
Екологічна складова	
<ul style="list-style-type: none"> - зниження витрат на природоохоронну діяльність; - продаж екологічно небезпечних товарів; - недотримання правил та норм утилізації відходів; - невідповідність виробництва екологічним нормам. 	<ul style="list-style-type: none"> - природно-кліматичні та техногенні форс-мажорні обставини; - зміни норм законодавства, що регулює торгівлю екологічно небезпечними товарами.

Джерело: складено автором на основі [9]

Таким чином, вважаємо, що Фактори впливу на систему фінансово-економічної безпеки підприємця розглянуто крізь призму системи функціонування ФОП, і системи фінансово-економічної безпеки. Такий підхід дозволяє максимально врахувати існуючі загрози, що сприяє прийняттю зважених управлінських рішень.

Висновки по розділу 1

1. Концептуалізація сутності системи фінансово-економічної безпеки підприємця полягала у визначенні підпорядкованості категорій «безпека», «фінансово-економічна безпека підприємства», «система». Дослідження еволюції поняття «фінансово-економічна безпека підприємства» дозволило встановити, що ключовим для більшості визначень ФЕБП, є термін «захищеність». Однак, це не єдине бачення. Доведено, що зведення даного терміну тільки до захищеності є дуже вузьким, і не відповідає теперішнім тенденціям. В результаті аналізу існуючих підходів тлумачення категорії «фінансово-економічна безпека підприємства» дійшли висновку, що в економічній літературі немає єдиного визначення. Це сприяло проведенню поглибленого теоретичного аналізу наукового доробку даної площини. Систематизація різних наукових точок зору, тлумачення терміну «фінансово-економічна безпека підприємства» дозволила сформулювати власне бачення і стверджувати, що під такою варто розуміти рівень захищеності всіх видів потенціалу підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз, що в свою чергу забезпечує стабільне функціонування та ефективний розвиток і потребує

управління з боку керівництва підприємства. Запропоновано категорію ФЕБП розглядати з позиції «захищеності» «розвитку» і «стійкості».

В результаті систематизації визначень наукового поняття «система» встановлено існування різних аспектів: теоретико-пізнавального, методологічного, науково-дослідного, проектного, інженерного, конструкторського, матеріального втілення. Запропоновано, систему фінансово-економічної безпеки ФОП розглядати комплексно і під такою розуміти сукупність взаємозалежних та взаємопов'язаних елементів, професійне управління яких з боку керівництва, дозволяє підвищити рівень захищеності всіх видів потенціалу підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз, що в свою чергу забезпечує стабільне функціонування та ефективний розвиток ФОП.

2. Узагальнено основні підходи організації системи фінансово-економічної безпеки ФОП: системний, ситуаційний, функціональний, процесний інноваційний (циклічний) підходи. Визначено переваги та недоліки розглянутих підходів. Крім того, узагальнення дозволило встановити розгалуженість у компонентному складі кожного розглянутого підходу, створивши тим самим необхідність в їх систематизації. Розроблено авторську класифікацію видів фінансово-економічної безпеки ФОП, яку покладено в основу алгоритму моніторингу фінансово-економічної безпеки. Доведено доцільність використання комплексного підходу в організації системи фінансово-економічної безпеки ФОП.

3. Фактори впливу на систему фінансово-економічної безпеки підприємця розглянуто крізь призму системи функціонування ФОП, і системи фінансово-економічної безпеки. Такий підхід дозволяє максимально врахувати існуючі загрози, що сприяє прийняттю зважених управлінських рішень. Систематизовано фактори впливу на систему ФОП. Окрім цього, запропоновано, в процесі аналізу факторів впливу на діяльність ФОП враховувати особливості підприємства. У зв'язку з цим розроблено

класифікацію факторів впливу на конкурентне середовище ФОП. Згруповано фактори впливу на систему фінансово-економічної безпеки ФОП.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ФОП «СОЛОВЙОВ»

2.1 Організаційно-економічна характеристика ФОП «Соловйов»

Перш за все треба зазначити, що організаційно-економічна характеристика підприємства дозволяє сформулювати уявлення про нього. Організаційна характеристика передбачає розгляд загальних відомостей про підприємство, які отримуються з первинної документації: статуту, положення про діяльність підприємства, положення про організацію діяльності, управління, розширення та стратегію. В цьому питанні корисно скористатися офіційною інформацією Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, яка дозволяє отримати вичерпні дані про зареєстровані види економічної діяльності, адресу, уставний капітал та його дольовий розподіл між учасниками тощо.

Економічна характеристика підприємства ґрунтується на аналізі економічних показників, на основі яких можна зробити висновки про економічний стан в цілому і економічну безпеку зокрема. В якості вихідних джерел інформації виступає бухгалтерський баланс, звіт про фінансові результати, поточні економічні звіти, статистичні звіти (про штат робітників) тощо.

Фізична особа-підприємець, ФОП Соловйов Вячеслав Валерійович, дата реєстрації 28.10.2017, номер запису: 24800000000235661 зареєстрований у системі державних органів: Головне управління регіональної статистики, 28.10.2017 номер 21680000; Головне управління ДПС у Харківській області, центральне управління, Шевченківська ДПІ (Шевченківський район м.

Харкова), 28.10.2017, 203019294587, 43143704, (дані про взяття на облік як платника податків); Головне управління ДПС у Харківській області, центральне управління, Шевченківська ДПП (Шевченківський район м. Харкова) 28.10.2017, 10000001659143, , 43143704, (дані про взяття на облік як платника єдиного внеску).

Юридична та фактична адреса: Україна, 61204, Харківська обл., місто Харків, проспект Перемоги, будинок 66 п, квартира 16. Інформація для здійснення зв'язку: телефон 1: +380964100796. Основним видом діяльності підприємця є 01.49 Розведення інших тварин (основний) [75].

Додаткові види діяльності представлені наступним переліком:

- 35.11 Виробництво електроенергії;
- 56.10 Діяльність ресторанів, надання послуг мобільного харчування;
- 47.91 Роздрібна торгівля, що здійснюється фірмами поштового замовлення або через мережу Інтернет;
- 47.99 Інші види роздрібної торгівлі поза магазинами;
- 47.23 Роздрібна торгівля рибою, ракоподібними та молюсками в спеціалізованих магазинах;
- 46.90 Неспеціалізована оптова торгівля;
- 46.38 Оптова торгівля іншими продуктами харчування, у тому числі рибою, ракоподібними та молюсками;
- 46.23 Оптова торгівля живими тваринами;
- 46.11 Діяльність посередників у торгівлі сільськогосподарською сировиною, живими тваринами, текстильною сировиною та напівфабрикатами;
- 85.59 Інші види освіти, н. в. і. у.;
- 21.20 Виробництво фармацевтичних препаратів і матеріалів;
- 10.91 Виробництво готових кормів для тварин, що утримуються на фермах;
- 10.85 Виробництво готової їжі та страв;

- 10.84 Виробництво прянощів і приправ;
- 10.20 Перероблення та консервування риби, ракоподібних і молюсків;
- 10.11 Виробництво м'яса;
- 01.63 Після урожайна діяльність;
- 01.62 Допоміжна діяльність у тваринництві;
- 01.50 Змішане сільське господарство

Варто зазначити, що підприємство знаходиться на першій стадії життєвого циклу (zareєстроване у жовтні 2017 року), тому організаційно-економічна діяльність знаходиться в стадії розробки і становлення. Згідно положення «Про ФОП», яке було сформовано під час реєстрації, організаційна структура підприємства лінійно-функціонального типу (рис. 2.1), яка передбачає лінійний розподіл обов'язків, від вищої до нижчої ланки, в залежності від виконуваних функцій (обов'язків).

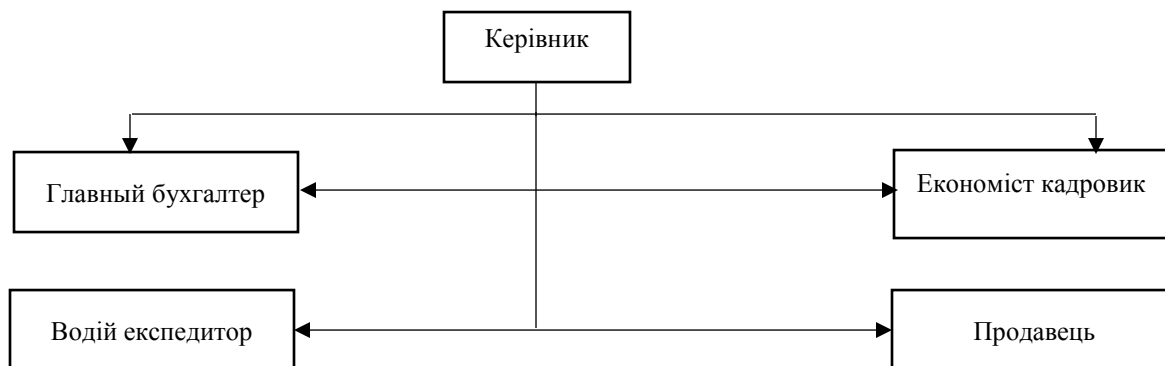

Рис. 2.1 - Організаційна структура ФОП «Соловійов»

Джерело: складено автором за даними ФОП «Соловійов»

Управління діяльністю ФОП «Соловійов» здійснюється одноосібним виконавчим органом, в особі керівника Соловійова В'ячеслава Валерійовича. Одноосібний виконавчий орган без доручення діє від імені ФОП, в тому числі

представляє його інтереси в суді, укладає угоди, затверджує штатний розклад, видає накази і дає, обов'язкові для виконання всіма працівниками вказівки.

Управління поточною діяльністю здійснюється також Соловійовим В'ячеславом Валерійовичем. Виходячи зі схеми видно, що взаємодія між підрозділами здійснюється через керівника. Тому вищим органом керівної ланки вважається керівник ФОП.

Нижній рівень за ієрархією організаційної структури складають: головний бухгалтер, технолог, економіст-кадровик, продавець. Вони підкоряються безпосередньо керівникові. Всі розпорядження лінійного менеджера вищої ланки регламентовані посадовими інструкціями, які затверджені ним же.

До основних функціональних обов'язків керівника відносяться: організація роботи і взаємодії структурних підрозділів ФОП «Соловійов», забезпечення виконання перспективних і поточних планів, забезпечення ефективної роботи відповідно до розроблених планів розвитку ФОП «Соловійов», забезпечення дотримання трудового законодавства, норм і правил за умовами і охорони праці працівників. В межах повноважень керівник видає накази, дає вказівки, укладає договори з найманими працівниками на виконання робіт, послуг та інших видів діяльності.

До функцій бухгалтерії ФОП «Соловійов» входить формування облікової і податкової політики відповідно до чинного законодавства і потреб підприємця; підготовка та прийняття плану рахунків, форм первинних облікових документів, застосовуваних для оформлення господарських операцій, розробка форм документів внутрішньої бухгалтерської звітності; своєчасне надання повної і достовірної бухгалтерської та управлінської інформації про діяльність ФОП «Соловійов», її майновий стан, доходи та витрати; здійснення заходів, спрямованих на зміцнення фінансової дисципліни; облік всіх господарських операцій ФОП «Соловійов»; облік виконання бюджетів; ведення податкового обліку, складання і своєчасна здача податкової та іншої необхідної

законодавством звітності; складання бухгалтерського балансу, іншої бухгалтерської, податкової, управлінської та статистичної звітності; своєчасне подання бухгалтерської звітності до податкових органів, органи статистики, позабюджетні фонди та інші інстанції; правильне нарахування і своєчасне перерахування податків і зборів у державний, регіональний та місцевий бюджети, страхових внесків у державні позабюджетні соціальні фонди, а також інших платежів відповідно до законодавства.

Для забезпечення безперебійної роботи ФОП створено структурну одиницю економіст-кадровик. У функції відділу кадрів входить планування потреби ФОП «Соловйов» в персоналі з урахуванням існуючого кадрового складу; залучення, відбір та оцінка персоналу; підвищення кваліфікації персоналу та його перепідготовка; управління системою просування по службі (управлінням кар'єрою). З урахуванням того, що підприємство існує не повних три роки, на даному етапі його розвитку співробітники відділу беруть участь у розробці поточної документації. Крім того, кожний день спеціаліст відділу здійснює вигризку даних та зводить їх у звіт «Поточна діяльність» і надсилає на електронну пошту керівна.

Оскільки на даний момент ФОП «Соловйов» здійснює роздрібну торгівлю у власному приміщенні сільськогосподарською продукцією (овочі, фрукти), у штаті є продавець, в обов'язки якого входить: викладення товару, зміна цінників перевірка стану та термінів придатності, консультування покупців, формування закупки, повідомлення керівника про залишки, аналіз попиту та розробка пропозицій, щодо асортименту. На даний момент офіційно оформленими працює два продавці по змінах. Обов'язки водія експедитора, на даному етапі розвитку ФОП «Соловйов» виконує безпосередньо керівник. Водій-експедитор відноситься до категорії технічних виконавців. До обов'язків (крім просто водійських) входить також оформлення документації по прийому і здачі вантажів, контроль за навантаженням, забезпечення схоронності вантажу

та ін. Крім того, він повинен своєчасно проходити технічне обслуговування в сервісному центрі і технічний огляд. Тримати двигун, кузов і салон автомобіля в чистоті. Після закінчення робочого дня залишати ввірений йому автомобіль на стоянці, що охороняється / гаражі. Виходячи з організаційної-економічної характеристики можна зробити попередньо висновки про задовільний стан ФОП «Соловйов». Крім того, встановлено, що на підприємстві взагалі не ведеться робота по забезпеченню фінансово-економічної безпеки, що в свою чергу створює підґрунтя для розробки заходів щодо створення ефективної системи безпеки (розділ 3).

Однак, організаційної характеристик не достатньо для того, що остаточно прийняти рішення, які саме міри необхідно застосувати для забезпечення безпечної діяльності, оскільки будь яка модернізація завжди передбачає фінансові вкладення. Для чого необхідно з'ясувати в якому фінансово-економічному стані знаходиться ФОП «Соловйов». Результати аналізу основних економічних показників діяльності підприємства наведено в (табл. 2.1). Джерелом інформації для побудови результуючої таблиці стали: бухгалтерський баланс за 2017-2019 рр. (Додаток Б) і звіти про фінансові результати ФОП «Соловйов» (Додаток Б, В). Розрахунки проведено на підставі методик, представлених в підручнику Ю.С. Цал-Цалко, Н. М. Деєва, О. І. Дедіков [59, 19].

Таблиця 2.1

Основні економічні показники діяльності ФОП «Соловйов», тис. грн.

Показники	Період			Абсолютне відхилення, (+,-)	
	2017	2018	2019	2018-2017	2019-2018
2	3	4	5	6	7
АКТИВ					

Необоротні активи	391	372	314	-19	- 58
Оборотні активи	5 983	4 996	4 923	-987	- 73
Капітал та резерви	370	506	614	136	108
Довгострокові зобов'язання	0	0	0	0	0

Продовження табл. 2.1

Короткострокові зобов'язання	6 004	4 862	4 623	-1142	- 239
Сумарні активи (пасиви)	6 374	5 368	5 237	- 1006	- 131
Показники платоспроможності і ліквідності					
Коефіцієнт поточної ліквідності (Оборотні активи / Короткострокові зобов'язання)	0,99	1,02	1,06	0,03	0,04
Коефіцієнт критичної ліквідності (Оборотні активи - Запаси / Короткострокові зобов'язання)	0,77	0,77	0,81	0,00	0,04
Коефіцієнт термінової ліквідності ((Дебіторська заборгованість + Грошові кошти + Фінансові вкладення) / Короткострокові зобов'язання)	0,61	0,56	0,63	- 0,05	0,07
Коефіцієнт абсолютної ліквідності ((Грошові кошти + Фін. Вкладення) / Короткострокові зобов'язання)	0,37	0,31	0,38	- 0,06	0,07
Показники фінансової стійкості					
Коефіцієнт автономії (капітал і резерви / сумарні пасиви)	0,06	0,09	0,12	0,03	0,03
Коефіцієнт фінансової залежності (сумарні пасиви / капітал і резерви)	17,22	10,60	8,53	- 6,62	- 2,07
Коефіцієнт фінансової напруженості (довгострокові і короткострокові зобов'язання / сумарні пасиви)	0,94	0,91	0,88	- 0,03	- 0,03
Коефіцієнт фінансового навантаження (кредити / сумарні пасиви)	0,09	0,11	0,07	0,02	- 0,04
Показники ділової активності					
Коефіцієнт оборотності капіталу (виручка / сумарні активи)	0,56	0,79	1,32	0,23	0,53
Коефіцієнт оборотності основного капіталу (фондовіддача) (виручка / основні кошти)	9,07	11,53	21,97	2,46	10,44
Коефіцієнт оборотності поточних активів (виручка / оборотні активи)	0,59	0,85	1,40	- 0,26	0,55
Коефіцієнт оборотності власного капіталу (виручка / капітал і резерви)	9,59	8,47	11,23	- 1,12	2,76

Джерело: розраховано автором за даними Додатку Б

Більш наглядно, динаміка показників балансу приведена на (рис. 2.2). з таблиці видно, що сумарні активи (пасиви) знижувалися протягом усього досліджуваного періоду. Так, в 2017 р. активи склали 6 374 тис. грн., В 2018 р знизилися до 5 368 тис. грн. в 2019 р до - 5 237 тис. грн.

У 2017 р. необоротні активи ФОП «Соловійов», представлені основними засобами, і склали 391 тис. грн., В 2018 р - 372 тис. грн., а у 2019 р - 314 тис. грн. зниження за період і в 2018 р і в 2019 р. було обумовлено нарахуванням амортизації.

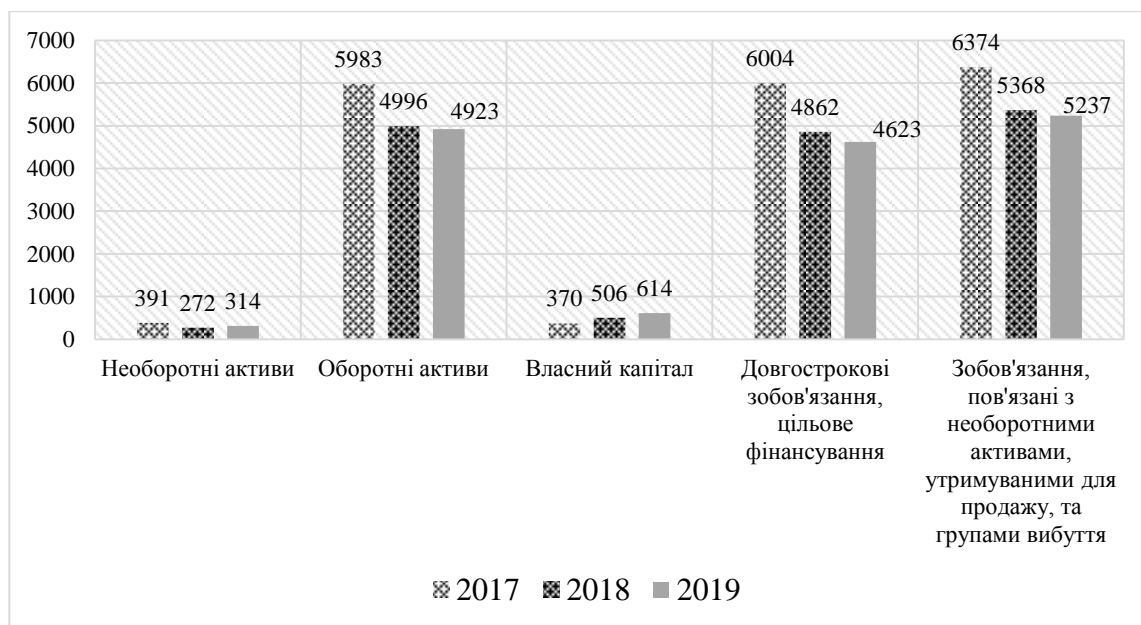

Рис. 2.2. Динаміка активів і пасивів ФОП «Соловійов» за 2017-2019 рр., (тис. грн.). Джерело: побудовано автором за даними табл. 2.1.

Виходячи з аналізу можна зробити висновки, що найбільшого зниження в частині оборотних активів в 2019 р. в порівнянні з 2018 р. досягли грошові кошти. З 2017 р. в порівнянні з 2016 р і в 2019 р в порівнянні з 2018 р відбулося зростання власних коштів ФОП «Соловійов», зниження короткострокових позик і кредиторської заборгованості, що в цілому говорить про зростання незалежності підприємства. Однак, цієї інформації також не достатньо, оскільки, згідно першого розділу, діяльність ФОП має ряд особливостей на відміну від крупних виробничих підприємств та підприємств торгівлі, тому необхідно більш детально проаналізувати показники фінансово-економічного стану, з огляду на тему обраного напрямку дослідження.

2.2 Аналіз фінансово-економічного стану ФОП «Соловйов»

Як вже зазначалося у першому розділі, під системою фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов» розуміється сукупність взаємозалежних та взаємопов'язаних елементів, професійне управління яких з боку керівництва, дозволяє підвищити рівень захищеності всіх видів потенціалу підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз, що в свою чергу забезпечує стабільне функціонування та ефективний розвиток ФОП. Зазначмо, що при аналізі і формулюванні висновків, щодо фінансово-економічного стану ФОП «Соловйов» необхідно враховувати, що підприємство знаходиться на стадії вихідна ринок (I етап ЖЦП), і висновки формулювати з урахуванням цієї особливості.

У дослідженнях О.Г. Біла, І. А. Бланка, Дж. Ван Хорна, фінансово-економічний стан підприємства можна відобразити завдяки аналізу фінансово-економічних показників. Виходячи з особливостей ФОП «Соловйов» для встановлення поточних тенденцій у розвитку підприємства, проаналізуємо наступні показники: ліквідності та платоспроможності, автономії, фінансового навантаження та напруження, ділової активності, а також виручку від реалізації, собівартість продажів, прибуток від продажів, прибуток до оподаткування і чистий прибуток. Динаміка показників ліквідності та платоспроможності представлена на рисунку нижче (рис. 2.3).

Коефіцієнт поточної ліквідності за період 2017-2019 рр. нижче рекомендованих значень (менше > 2) [59], але є тенденція до його зростання. Так у 2018 р. в порівнянні з 2017 р спостерігається зріст на (0,03) і в 2019 р. в порівнянні з 2018 р. на (0,04) що означає збільшення загальної забезпеченості ФОП «Соловйов» оборотними коштами на 0,07 для ведення діяльності та погашення найбільш термінових зобов'язань, а також відображає збільшення

здатності ФОП «Соловійов» погашати поточні (короткострокові) зобов'язання за рахунок тільки оборотних активів.

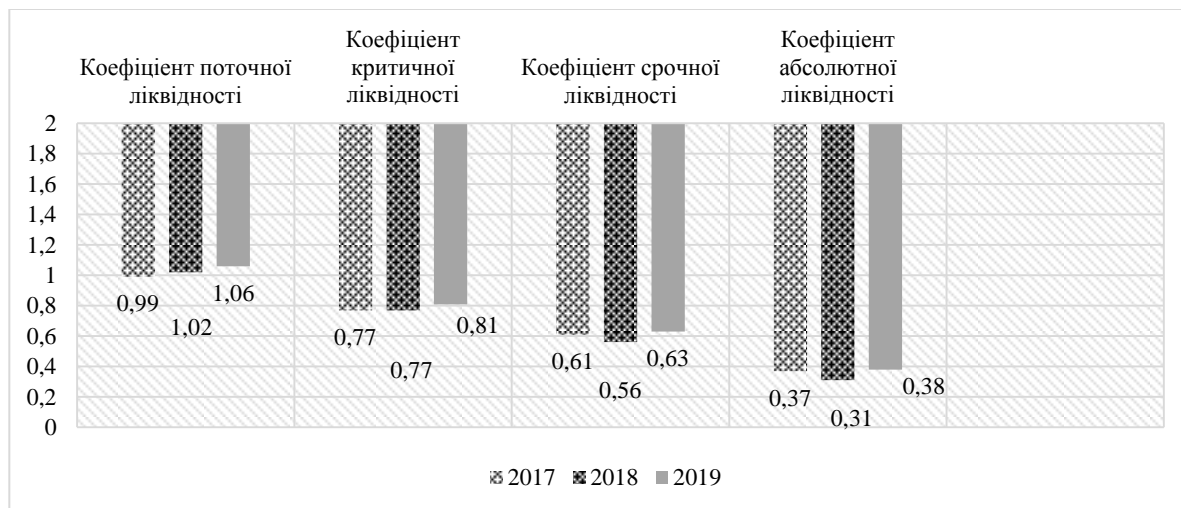

Рис. 2.3. Показники ліквідності і платоспроможності ФОП «Соловійов» за 2017-2019 рр., (%) Джерело: побудовано автором за даними табл. 2.1.

З рисунка видно, що коефіцієнт критичної ліквідності за 2017 року, 2018 року і 2019 р. знаходяться нижче нормативів (в межах 1), а коефіцієнт абсолютної ліквідності за ті ж роки знаходиться вище рекомендованих значень (0,2-0,5). Теоретично значення коефіцієнта абсолютної ліквідності вважається достатнім, якщо воно перевищує 0,2 ... 0,3 [59]. На практиці ж значення бувають значно нижче, і за цим показником не можна відразу робити негативні висновки про можливість підприємства негайно погасити свої борги, так як мало ймовірно, щоб усі кредитори підприємства одночасно пред'явили б йому свої вимоги. У той же час, занадто високе значення показника абсолютної ліквідності свідчить про нераціональне використання фінансових ресурсів. В нашому випадку це означає, що ФОП «Соловійов» в стані достроково погашення своєї поточної кредиторської заборгованості в даний момент часу.

Таким чином, на підставі оцінки показників ліквідності і платоспроможності ФОП «Соловійов», можна зробити висновок про те, що

підприємство поки не має проблем в частині платоспроможності та ліквідності, однак, в разі збереження такої динаміки в майбутньому (відхилення від нормативних значень) ФОП може стикнутися з фінансовими проблемами, які в кінцевому результаті сприятимуть загрозі банкрутства.

Далі, фінансова стійкість. Даний показник є дуже важливим в контексті фінансово-економічної безпеки, оскільки він відображає стан рахунків підприємства, що дозволяє робити висновки про платоспроможність. Загальна фінансова стійкість складається з таких показників як: коефіцієнт автономії, фінансової залежності, фінансового навантаження та напруженості [59]. Динаміка показників фінансової стійкості ФОП «Соловйов» представлена на (рис. 2.4-2.6).

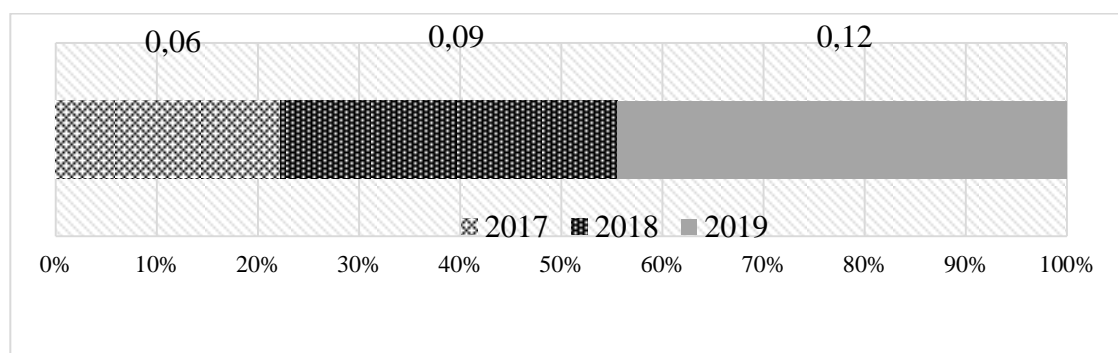

Рис. 2.4 - Коефіцієнт автономії ФОП «Соловйов» за 2017-2019 рр., (%)

Джерело: побудовано автором за даними табл. 2.1.

Коефіцієнт автономії у 2017 р. склав 0,06, 2018 р. виріс на 0,03 пункти, до 0,09, а у 2019 р. ще збільшився на 0,03 п. до 0,12. Однак його значення далекі від нормативних (загальноприйняте нормальне значення в практиці: 0,5 і більше).

Зростання коефіцієнта автономії свідчить про те, що ФОП «Соловйов» все більше покладається на власні джерела фінансування. Оптимальне значення коефіцієнта фінансової залежності визначається тими ж співвідношеннями

власного і позикового капіталу. Тобто, нормальним вважається коефіцієнт фінансової залежності не більше 0,6-0,7. Оптимальним є коефіцієнт 0,5 [59]. Високе значення коефіцієнта фінансової залежності ФОП «Соловійов» говорить про нераціональну структуру капіталу. Більш наглядно в динаміці цей коефіцієнт наведено на рисунку нижче (рис. 2.5).

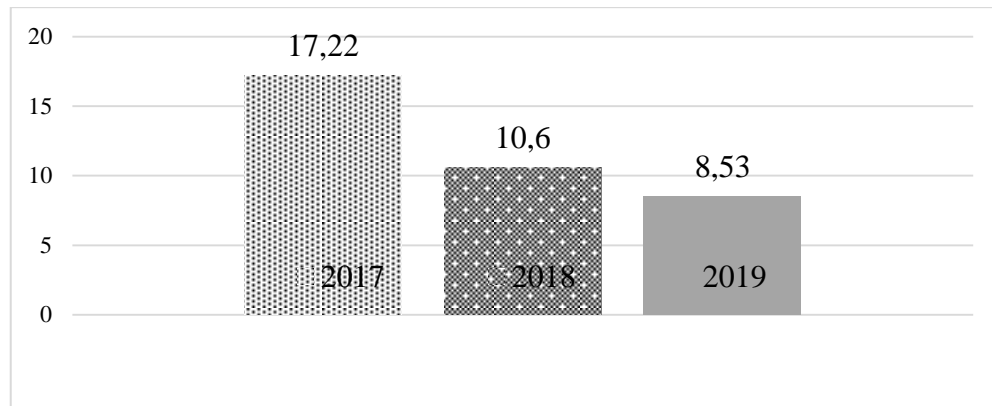

Рис. 2.5. Коефіцієнт фінансової залежності ФОП «Соловійов» за 2017-2019 рр., (%). Джерело: побудовано автором за табл. 2.1.

Коефіцієнти фінансової напруженості і фінансового навантаження ФОП «Соловійов» за 2017-2019 рр. за 2017-2019 рр. показують про те, що підприємство має високу частку позикового капіталу в цілому в джерелах фінансування власної діяльності (рис. 2.6).

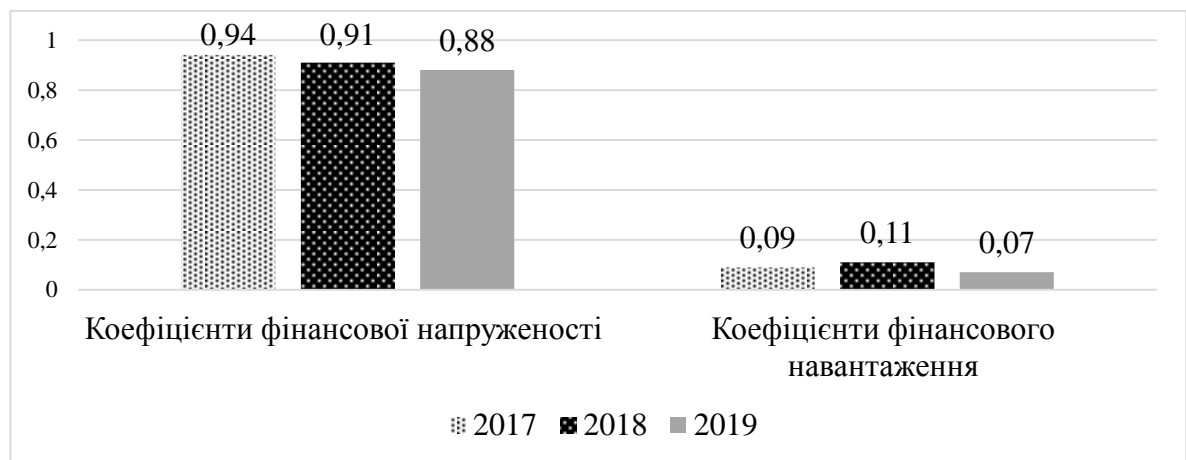

Рис. 2.6. Коефіцієнт фінансового навантаження і напруженості ФОП «Соловійов» за 2017-2019 рр., (%)

Джерело: побудовано автором за табл. 2.1.

Таким чином, за результатами оцінки фінансової стійкості можна зробити висновок про високу залежність ФОП «Соловйов» від зовнішніх джерел фінансування.

Наступний показник, на основі якого можна отримати корисну інформацію, щодо стану фінансово-економічної безпеки підприємства, є ділова активність. В широкому сенсі ділова активність це весь спектр зусиль спрямованих на просування ФОП на ринках продукції, праці, капіталу. У контексті аналізу фінансово-господарської діяльності цей показник варто розглядати як поточну виробничу і комерційну діяльність підприємства. При цьому ділова активність ФОП проявляється в динамічності її розвитку, досягнення нею поставлених цілей, ефективному використанні економічного потенціалу, розширенні ринків збуту своєї продукції Деева, О. І. Дедіков [19]. Динаміка показників ділової активності ФОП «Соловйов» представлена на (рис 2.7).

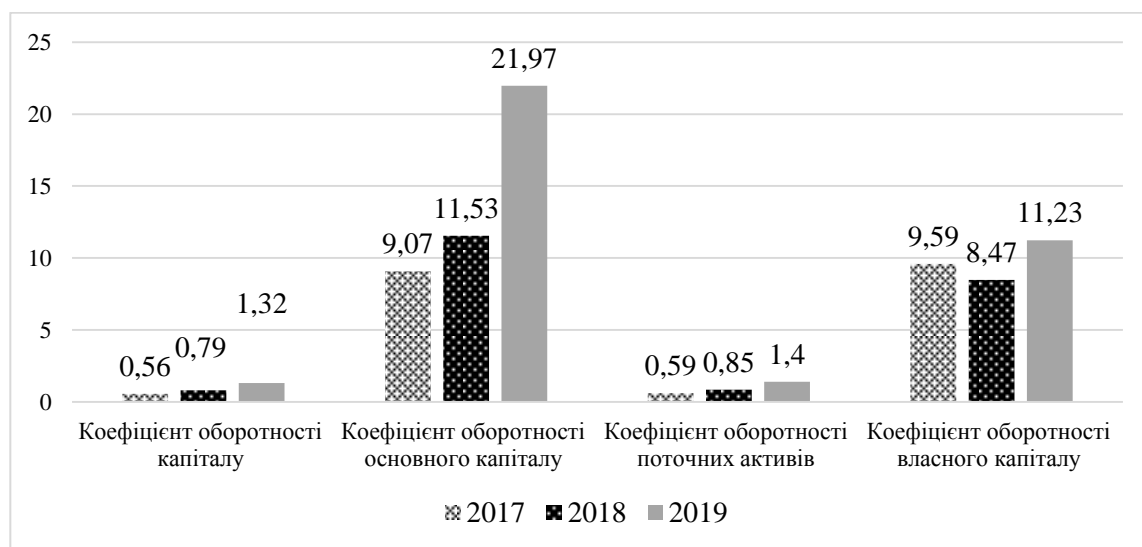

Рис. 2.7. Показники ділової активності ФОП «Соловйов» за 2017-2019 рр., (%)

Джерело: побудовано автором за розрахованими даними табл. 2.1.

Як видно з рисунка капітал ФОП «Соловійов» у 2017 р. обертався 0,56 разів, у 2018 р 0,79 разів, у 2019 р - 1,32 рази. З 2018 року в порівнянні з 2017 р. і в 2019 р. в порівнянні з 2018 р. спостерігається збільшення оборотів капіталу. Це позитивний момент, тому що скорочується ефективність використання майна підприємства.

Оборотний капітал обертався в 2017 р. - 0,59 разів, в 2018 р. – 0,79 разів в 2019 р. - 1,32. це вважається позитивним моментом в діяльності підприємства, оскільки кожна гривна оборотного капіталу генерувала у 2019 р. в порівнянні з 2017 р. на 0,76 більше виручки від продажів і ефективність використання оборотного капіталу збільшилася. Таку тенденцію, з огляду на те, що у 2017 році ФОП «Соловійов» тільки вийшов на ринок, можна вважати закономірною, в хорошому сенсі цього вислову.

Варто зазначити, що власний капітал обернувся в 2017 р. 9,59 разів, у 2018 р. - 8,47, а у 2019 р. - 11,23 рази. Оскільки даний показник має тенденцію до зростання, це є позитивною тенденцією. Однак, необхідно враховувати, що мова йдеться про ФОП, який не має великих вкладень та акумульованих грошових коштів, тому прискорене обертання може спричинити негативне явище, таке як прискореність обертання, що в свою чергу може стати причиною не своєчасного розрахунку за своїми зобов'язаннями і спричинити тим самим загрозу до банкрутства.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє зробити наступні висновки: ФОП «Соловійов» має неефективну структуру активів і пасивів; є проблеми з платоспроможністю і ліквідністю; фінансовий стан не стійкий, ступінь залежності від зовнішніх джерел фінансування досить висока; показники ділової активності мають позитивну динаміку.

Для більш повного відображення фінансового стану ФОП «Соловійов» проаналізуємо показники підсумкових фінансових результатів наведених в таблиці 2.2 на підставі даних звіту про фінансові результати (додаток Б).

Таблиця 2.2

Показники фінансових результатів ФОП «Соловйов» за 2017-2019 рр., тис. грн.

Показники	Період			Абсолютне відхилення, (+,-)	
	2017	2018	2019	2018-2017	2019-2018
2	3	4	5	6	7
Виручка від реалізації	3 550	4 289	6 901	120,81	160,89
Собівартість продажів	2 698	3 190	5 494	118,23	172,22
Прибуток від продажів	696	845	1 005	121,40	118,93
Прибуток до оподаткування	400	520	655	130,00	125,96
Чистий прибуток	322	458	524	142,24	114,41

Джерело: складено автором за даними Додатку Б

Табличні дані свідчать про те, що виручка від продажу продукції у 2018 році в порівнянні з 2017 р. збільшилася на 20,81%, а в 2019 р. в порівнянні з 2018 р. ще на 60,89%, що за весь період складає майже 82%. Динаміка виручки від реалізації графічно представлена на (рис. 2.8).

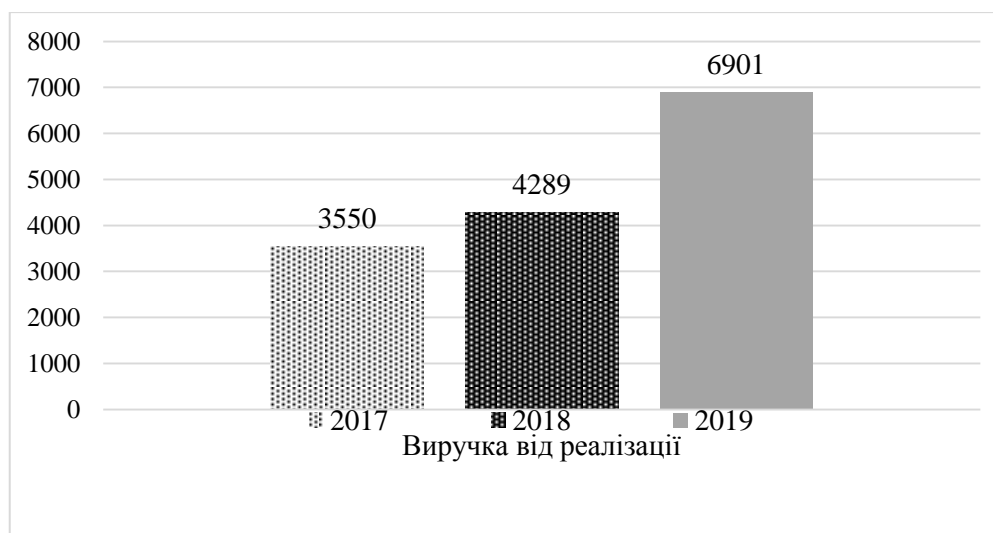

Рис. 2.8. Динаміка виручки від реалізації ФОП «Соловійов» за 2017-2019 рр., (тис. грн.) Джерело: побудовано автором за розрахованими даними табл. 2.2.

Собівартість продукції у 2018 р. в порівнянні з 2017 р. зросла на 20,67%, а в 2019 р. - на 71,19%. Як видно в 2018 р. темпи зростання собівартості (72%) значно перевищували темпи зростання виручки від продажів, що призвело до зниження темпів зростання прибутку з 21% в 2017 р. до 18% в 2019 р. Динаміка собівартості продажів ФОП «Соловійов» представлена на (рис. 2.9).

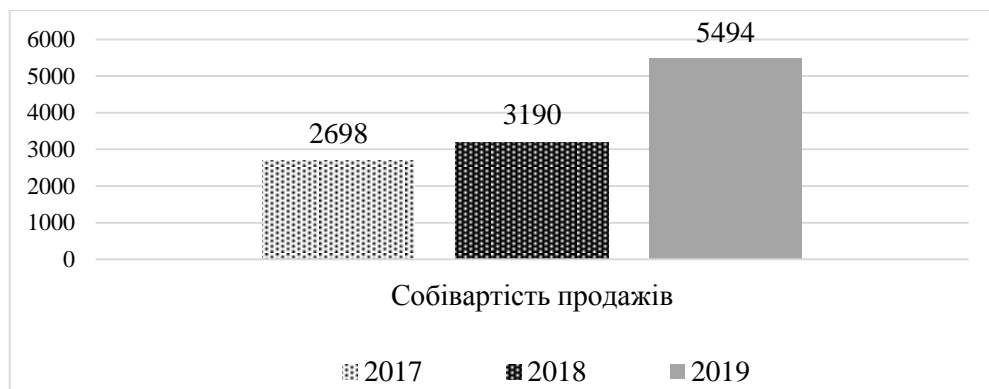

Рис. 2.9. Динаміка собівартості продажів ФОП «Соловійов» за 2017-2019 рр., (тис. грн.) Джерело: побудовано автором за даними табл. 2.2.

Динаміка прибутку ФОП «Соловійов» представлена на (рис. 2.10).

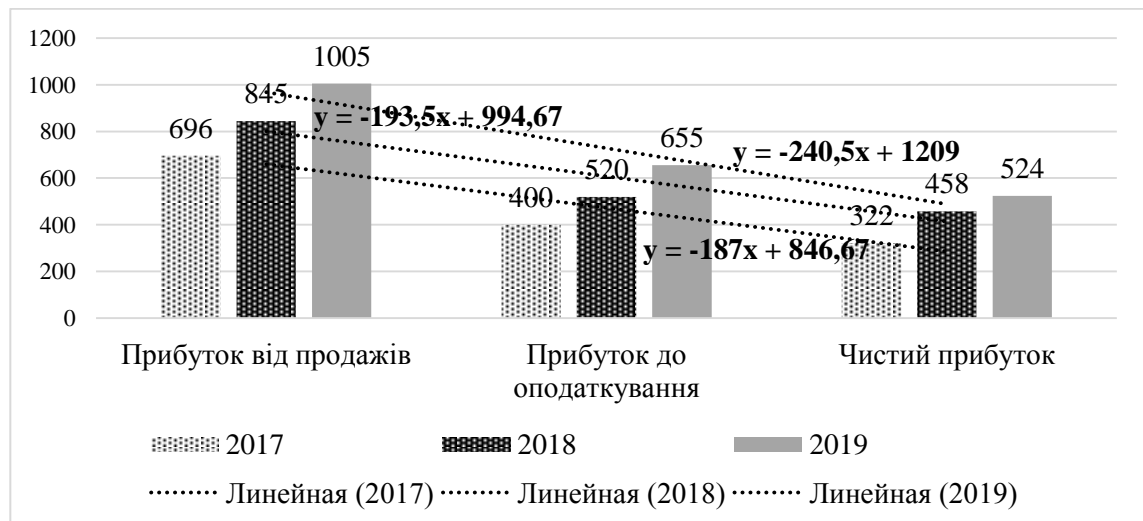

Рис. 2.10. Динаміка прибутку ФОП «Соловійов» за 2017-2019 рр., тис. грн.
Джерело: побудовано автором даними табл. 2.2.

Як видно з рисунку, прибуток від продажів у 2017 р. складав 696 тис. грн., у 2018 р. він зріс до 845 тис. грн., що складає (21%). У 2019 р. прибуток від продажів зріс ще на (18,93%) що у грошовому виразі становить 1 005 тис. грн.

Сума чистого прибутку у 2017 року складала 322 тис. грн., у 2018 р. - 458 тис. грн., а 2019 р. - 524 тис. грн. Як бачимо за весь період чистий прибуток зріс на майже на 63%.

Не зважаючи на позитивну динаміку на графіку ми бачимо рівняння, кожне з яких на має значення з мінусом. Це свідчить про перевищення темпів зростання витрат над доходами, що відносяться як до основного, так і додаткових видів діяльності. Така ситуація в майбутньому загрожує підприємству уповільненням темпів зростання прибутку що в кінцевому підсумку призведе до банкрутства. За період з 2017 - 2019 рр. розподілу чистого прибутку не відбувалося.

Наступний відносний показник економічної ефективності – рентабельність. Він комплексно відображає ступінь ефективності використання матеріальних, трудових і грошових і ін. ресурсів. Проведемо аналіз рентабельності ФОП «Соловійов» за 2017-2019 рр. Отримані показники занесемо в таблицю 2.3.

Таблиця 2.3

Аналіз показників рентабельності ФОП «Соловійов» за 2017-2019 рр., %

Показники	Період			Абсолютне відхилення, (+,-)	
	2017	2018	2019	2018-2017	2019-2018
2	3	4	5	6	7

Загальна рентабельність	9,07	10,67	7,59	1,60	-3,08
Рентабельність основної діяльності	25,79	26,48	18,29	0,69	-8,19
Рентабельність обороту (продажів)	19,60	19,70	14,56	0,10	-5,14

Джерело: складено автором на основі Додатку Б

Зниження загальної рентабельності у 2019 р. свідчить про зменшення економічної ефективності діяльності ФОП «Соловійов». Динаміка коефіцієнтів загальної рентабельності, рентабельності основної діяльності і рентабельності продажів ФОП «Соловійов» за період 2017-2019 рр. представлена на рис. 2.11.

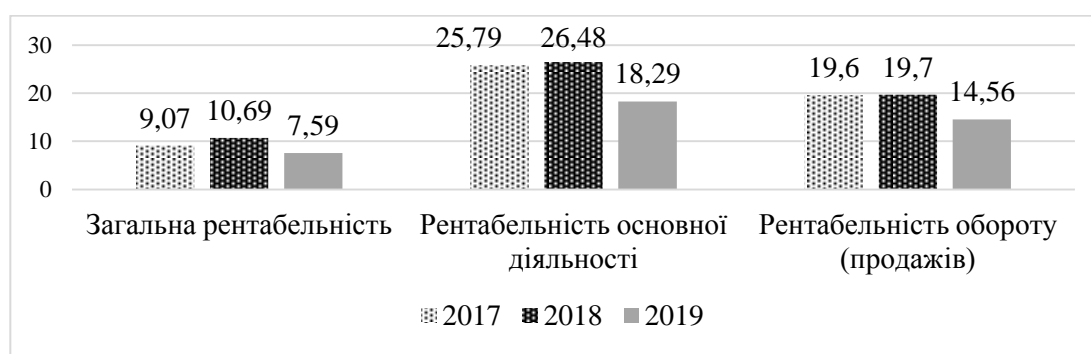

Рис. 2.11. Динаміка рентабельності ФОП «Соловійов» за 2017-2019 рр., %
Джерело: побудовано автором даними табл. 2.2.

З рисунку видно, що відбувається скорочення рентабельності основної, оборотної і загальної діяльності, що дозволяє стверджувати про скорочення розміру прибутку який дає кожна гривня витрат обігу. Скорочення рентабельності обороту (продажів), викликано в першу чергу низькими темпами зростання цін і виручки в порівнянні з ростом собівартості. Різке падіння рентабельності спостерігається за 2018-2019 рр. Так загальна рентабельність зменшилась майже на 41%. Основна з 26,48 у 2018 р. до 18,29 у 2019 р., (-31%), а від обороту у 2019 р. в порівнянні з 2018 р. рентабельність скоротилася на (-26%).

В цілому можна зробити висновок про те, що ФОП «Соловйов» має незадовільні фінансові результати, які в тому числі пов'язані з відсутністю системи безпеки, метою якої є мінімізація існуючих загроз, прогнозування ризиків виникнення загроз, попередження та протидія загрозам й ризику банкрутства.

2.3 Оцінка системи фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловійов»

Як вже зазначалося у п 2.1. на підприємстві відсутня повноцінно діюча система фінансово-економічної безпеки. Однак, аналіз посадових інструкцій дозволяє стверджувати, що за кожною посадою закріплено в обов'язках забезпечення безпеки. Так, наприклад, у посадовій інструкції головного бухгалтера зазначено, що він зобов'язаний забезпечувати правильне та своєчасне складання бухгалтерської звітності, що по суті сприяє забезпеченню фінансово-економічної безпеки. Більш детально результати аналізу посадових інструкцій і переліку обов'язків представлено у (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Результати аналізу посадових інструкцій і переліку обов'язків в сфері економічної безпеки ФОП «Соловійов»

Елемент системи ЕБП	Відповідальний співробітник, відділ	Функціональні обов'язки в сфері управління фінансово-економічною безпекою
Фінансова складова	Головний бухгалтер	Забезпечення правильного та своєчасного складання бухгалтерської звітності Забезпечення правильності розрахунку податків і зборів.
Кадрова складова	Економіст кадровик	Забезпечення кадрового резерву.
Техніко-технологічна складова	Керівник ФОП «Соловійов»	Забезпечення безперебійного та ефективного виробничого процесу на підприємстві.
Політико-правова складова	Юридична фірма Аутсорсинг	Юридичне забезпечення діяльності ФОП «Соловійов», грамотна правова робота з контрагентами і владою, вирішення інших правових питань.
Екологічна складова	Керівник ФОП «Соловійов»	Забезпечення дотримання техніки безпеки персоналом ФОП «Соловійов». Забезпечення здійснення виробничих процесів відповідно до вимог нормативів.
Інформаційна	ІТ-фірма Аутсорсинг	Захист інформаційних даних.
Силова складова	Приватне охоронне підприємство Аутсорсинг	Забезпечення фізичної безпеки і збереження персоналу і майнових цінностей.

Джерело: складено автором за результатами аналізу

З таблиці видно, що левову долю обов'язків і відповідальність за безпеку на підприємстві бере на себе безпосередньо керівник В.В. Соловйов. Частково відповідальність покладено на штатних працівників, так, зокрема, головний бухгалтер відповідає за фінансово-економічну безпеку, економіст кадровик сприяє в рамках своїх посадових обов'язків запобіганню негативного впливу на економічну безпеку підприємства за рахунок мінімізації ризиків і загроз, пов'язаних з персоналом, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами в цілому. Політико-правова безпека ФОП «Соловйов» забезпечується шляхом залучення сторонніх спеціалістів з фірм які на платній основі в разі необхідності виконують певні роботи на принципах аутсорсингу.

В цілому можна сказати, що ФОП «Соловйов» здійснює управління всіма елементами економічної безпеки. Однак в частині забезпечення ефективного функціонування системи, необхідно прикласти зусилля, оскільки на підприємстві відсутнє в загалі таке поняття як управління системою безпеки. Будь-яка функція, що пов'язана з управлінням підсистемами безпеки (наприклад, планування діяльності, чи контроль за раціональністю використання ресурсів, робота з контрагентами тощо) жодним працівником не реалізується у зв'язку з виконанням їх основних посадових обов'язків.

Для більш ґрунтовного пояснення гострої необхідності у створенні повноцінної системи фінансово-економічної безпеки на ФОП «Соловйов», проведемо діагностику ймовірності банкрутства (неспроможності) скориставшись даними бухгалтерської звітності і звітів про фінансові результати ФОП «Соловйов» за 2017-2019 рр. (Додаток Б), а також існуючими методиками оцінки ризику банкрутства.

Розрахунок проведемо на підставі застосування моделей російських і зарубіжних економістів, а також з використанням офіційно затверджених нормативних значень.

Для розрахунків показників оцінки втрати (відновлення) платоспроможності скористаємося, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 25 червня 2003 р № 367 «Про затвердження Правил проведення арбітражним керуючим фінансового аналізу» і Методичними рекомендаціями по аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій. — Лист Державної податкової адміністрації України. — 27.01.1998 р. — № 759/10/20-2017 П.

Ітак, розрахуємо відповідно до даної методики, рівень платоспроможності ФОП «Соловійов». Коефіцієнт поточної ліквідності розрахуємо за наступною формулою (2.1):

$$K_{\text{пл}} = \frac{\text{ПА}}{\text{КЗ}}, \quad (2.1)$$

де ПА - сума поточних активів;

КЗ - сума короткострокових зобов'язань.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами (формула 2.2):

$$K_{\text{звоз}} = \frac{\text{ВК} - \text{ФВ}_{\text{на}}}{\text{ФВ}_{\text{оа}}}, \quad (2.2)$$

де ВК - власний капітал;

ФВ_{оа} - фактична вартість оборотних активів;

ФВ_{на} - необоротні активи [методика].

Якщо один або обидва коефіцієнта не відповідають нормі баланс визнається незадовільним і розраховується коефіцієнт можливого відновлення платоспроможності протягом наступних 6 міс. за такою формулою (2.3):

$$K_{\text{вп}} = \frac{K_{\text{пл1}} + \frac{6}{3}(K_{\text{пл1}} - K_{\text{пл0}})}{2} \geq 1, \quad (2.3)$$

де $K_{\text{пл0}}$ і $K_{\text{пл1}}$ - коефіцієнти поточної ліквідності на початок і на кінець певного терміну, відповідно; 6 означає термін шість місяців, протягом яких платоспроможність повинна бути відновлена; 3 - звітний період (в місяцях).

Якщо структура балансу визнана задовільною (коефіцієнти відповідають нормі), проводиться розрахунок коефіцієнта втрати платоспроможності протягом 3 місяців, формула 2.4:

$$K_{\text{вп}} = \frac{K_{\text{пл1}} + \frac{3}{2}(K_{\text{пл1}} - K_{\text{пл0}})}{2} \geq 1 \quad (2.4)$$

Результати розрахунків даних коефіцієнтів представлені в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Результати розрахунків коефіцієнтів втрати (відновлення) платоспроможності ФОП «Соловійов»

Найменування	Нормативне значення	2018 рік	2019 рік
Коефіцієнт поточної ліквідності	2,0	1,03	1,06
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	0,1	0,03	0,06
Коефіцієнт відновлення платоспроможності	1,0	-	0,522

Джерело: складено автором за розрахованими даними Додатку Б

Як ми бачимо, за 2019 р. коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами і коефіцієнт поточної ліквідності ФОП «Соловійов» не відповідають рекомендованим значенням. Нормативне значення, встановлене для коефіцієнта відновлення платоспроможності $\geq 1,0$. Розрахунки показують, що у 2019 році коефіцієнт відновлення платоспроможності не відповідає нормі. Це означає, що ФОП «Соловійов» найближчим часом немає реальної можливості відновити платоспроможність. З огляду на пандемічну ситуацію, що триває вже рік, у підприємства великий ризик вийти у стадію загострення ситуації банкрутства.

Проведемо оцінку ймовірності настання банкрутства ФОП «Соловійов» з використанням інтегральних підходів західних економістів, а саме п'яти факторної моделі Альтмана і моделі Бівера. Змоделюємо ситуацію за моделлю Альтмана формула (2.5):

$$Z = 1,2X_1 + 1,4X_2 + 3,3X_3 + 0,6X_4 + 1,0X_5 \quad (2.5)$$

де, X_1 - різниця між оборотними активами і короткостроковими пасивами / загальна вартість сукупних активів; X_2 - нерозподілений прибуток / вартість сукупних активів; X_3 - сума прибутку до сплати відсотків і податків / загальна вартість сукупних активів; X_4 - балансова вартість капіталу / вартість позикового капіталу; X_5 - виручка від продажу / сукупна вартість активів.

Результати розрахунків інтерпретуються наступним чином:

- $Z < 1,80$ - рівень ймовірності банкрутства дуже високий;
- $1,81 > Z < 2,70$ - рівень ймовірності банкрутства високий;
- $2,71 > Z < 2,99$ - рівень ймовірності банкрутства можливий;
- $Z > 3,00$ і вище - рівень ймовірності банкрутства дуже низький [14].

Результати розрахунків імовірності банкрутства ФОП «Соловійов» за моделлю Альтмана занесемо до таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Діагностика банкрутства ФОП «Соловійов»
за п'яти факторною Z-моделлю Альтмана

Показник	2018 рік	2019 рік
1	2	3
Вартість поточних активів	4 996	4 923
Вартість сукупних активів	5 368	5 237
Вартість позикового капіталу (сума довгострокових і короткострокових зобов'язань)	605	588
Нерозподілений прибуток	458	566
Прибуток до сплати податків	520	655
Балансова вартість капіталу	506	614
Обсяг продажів (виручка)	4 289	6 901
Коефіцієнти:		
K1 (п. 1 / п. 2)	0,93	0,94
K2 (п. 4 / п. 2)	0,08	0,10
K3 (п. 5 / п. 2)	0,09	0,11
K4 (п. 6 / п. 3)	0,83	1,04
K5 (п. 7 / п. 2)	0,79	1,32
Значення	2,813	3,575
Інтерпретація значень	Висока ймовірність банкрутства	Низька ймовірність банкрутства

Джерело: розраховано автором

Варто зазначити, що вихідні дані для розрахунків взяті у тис. грн.

Результати аналізу дають підстави стверджувати, що ймовірність банкрутства за п'яти факторною моделлю Альтмана у 2018 р. характеризується як висока, а у 2019 р. як низька. Однак наявність загрози ймовірності банкрутства у 2018 р. можна оцінювати як нестабільну динаміку, яка в залежності від сили впливу тих чи інших факторів може змінитися як в одну, так і в іншу сторону.

Крім того, з огляду на проголошення карантину в Україні, вважаємо необхідним керівнику ФОП «Соловійов» максимально зосередитися на системі формуванні і імплементації функціонування повноцінної системи фінансово-економічної безпеки.

Не можна зробити остаточних висновків, спираючись тільки на імітування ситуації одним методом, оскільки у кожного метода є свої недоліки, тому для отримання більш достовірного результату, проведемо оцінку ймовірності банкрутства ще одним способом, а саме, скористаємося Моделлю Бівера, яка дозволяє оцінити фінансовий стану підприємства з позиції ймовірного банкрутства в майбутньому періоді.

Шкала оцінки ризику настання неспроможності сформована на підставі зіставлення фактичних значень показників з нормативними. Рівень ймовірності банкрутства ФОП «Соловійов» оцінюється за однією з найчисленніших груп показників фінансового стану, таких як:

- рівень рентабельності активів;
- частка позикового капіталу в пасивах;
- коефіцієнт покриття;
- коефіцієнт Бівера (відношення суми чистого прибутку і амортизації до залучених ресурсів).

Вагові коефіцієнти для індикаторів в моделі У. Бівера не передбачені і підсумковий коефіцієнт ймовірності банкрутства не розраховується [15].

Отримані значення зазначених показників зіставляються з нормативами для трьох станів ФОП «Соловійов» (таблиця 2.7).

Таблиця 2.7

Система показників У. Бівера та їх значення

Показник	Група 1 «Благополучні компанії»	Група 2 «За п'ять років до банкрутства»	Група 3 «За рік до банкрутства»
коефіцієнт У. Бівера	0,4 – 0,45	0,17+	- 0,15
коефіцієнт покриття	< 3,2	< 2	< 1
рентабельність активів	6 – 8	4	- 22
фінансовий леверидж	< 37	< 50	< 80

Джерело: складено автором за даними [15]

Результати розрахунків занесено до таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Результати оцінки ймовірності банкрутства ФОП «Соловійов» за п'яти факторною моделі У. Бівера, тис. грн.

Показник	2018 рік	2019 рік
Чистий прибуток	458	524
Амортизація	120	135
Позиковий капітал (сума довгострокових і короткострокових зобов'язань)	588	356
Сума активів	5 368	5 237
Власний капітал	506	614
Необоротні активи	372	314
Оборотні активи	4 996	4 923
Поточні зобов'язання	4 862	4 623
Значення:		
Коефіцієнт Бівера (п.1 + п.2) / п.3	0,98	1,97
Рентабельність активів (п. 1 / п. 4)	0,08	0,10
Фінансовий леверидж (п.3 / п.5)	1,16	0,58
Коефіцієнт покриття (п.7 / п.8)	1,02	1,06
Значення	Група 1 «Благополучні компанії»	Група 3 «За один рік до банкрутства»

Джерело: розраховано автором за даними Додатку Б

Таким чином, аналіз ймовірності банкрутства ФОП «Соловійов» за методикою У. Бівера, дозволив зробити висновок про те, що ФОП «Соловійов» відноситься до групи ризику, а саме: «За 1 рік до банкрутства». Узагальнено отримані результати ймовірності банкрутства ФОП «Соловійов» в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Зведені результати оцінки ймовірності банкрутства і наявності ризику втрати (відновлення) платоспроможності ФОП «Соловійов»

Методика оцінки	Результати	Прогноз
Методичні рекомендації по аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій	Структура балансу не задовільна	Можливість відновлення платоспроможності відсутня
П'яти факторна модель Альтмана	Низька ймовірність банкрутства у 2019 р	Банкрутство не відбудеться протягом наступного року
Модель банкрутства У. Бівера	Висока ймовірність банкрутства	Банкрутство може відбутися протягом наступного року

Джерело: складено автором за результатами розрахунків

Показники банкрутства, розраховані за допомогою нормативного підходу, показують, що за 2019 р. коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами і коефіцієнт поточної ліквідності ФОП «Соловійов» не відповідають рекомендованим значенням. Коефіцієнт відновлення платоспроможності також не відповідає нормі. Це означає, що у ФОП «Соловійов» найближчим часом немає реальної можливості відновити платоспроможність.

Результати оцінки ймовірності банкрутства за п'яти факторною моделлю Альтмана показують, що ризик банкрутства може бути оцінений у 2019 р. як низький. Однак наявність загрози ймовірності банкрутства в 2017 р. свідчить про нестабільний стан, який може як погіршитися, так і покращитися, в залежності від комбінації і сили впливу факторів зовнішнього та внутрішнього

середовища, що потребує від керівництва ФОП «Соловійов» термінової реакції, у вигляді створення системи фінансово-економічної безпеки.

Оцінка ймовірності банкрутства підприємства за методикою У. Бівера, дозволив зробити висновок про те, що ФОП «Соловійов» можна віднести до групи ризику: «За 1 рік до банкрутства». З метою формування кінцевого висновку, щодо фінансово-економічної безпеки, а точніше необхідності проведення активної політики впровадження системи ФЕП проведемо оцінку окремої складової, яка на думку автора магістерської роботи суттєво впливає на сталість системи підприємства – це стан платіжної дисципліни щодо покупців і постачальників. Для цього розглянемо стан дебіторської заборгованості за ступенем її терміновості (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Склад дебіторської заборгованості за ступенем її терміновості, ФОП
«Соловійов» 2017-2019 рр., тис. грн.

Показники	Період			Абсолютне відхилення, (+,-)	
	2017	2018	2019	2018-2017	2019-2018
2	3	4	5	6	7
Поточна дебіторська заборгованість	1 018	734	548	-284	-186
Прострочена дебіторська заборгованість	453	517	633	64	116
Всього	1 471	1 251	1 181	-220	-70

Джерело: складено автором за даними Додатку Б

Як бачимо, протягом 2017-2018 рр. ФОП «Соловійов» спостерігається зниження дебіторської заборгованості, яке відбувалося як в частині поточних, так і в частині прострочених боргів дебіторів. Структура дебіторської заборгованості проаналізована у (табл. 2.11), і наглядно зображена на (рис. 2.12).

Таблиця 2.11

Структура дебіторської заборгованості по терміновості ФОП «Соловійов»
2017-2019 рр., %

Показники	Період			Абсолютне відхилення, (+,-)	
	2017	2018	2019	2018-2017	2019-2018
2	3	4	5	6	7
Поточна дебіторська заборгованість	69,20	58,67	46,40	-10,53	-12,27
Прострочена дебіторська заборгованість	30,80	41,33	53,60	10,53	12,27
всього	100,00	100,00	100,00	0,00	0,00

Джерело: складено автором за даними Додатку Б

У зв'язку зі збільшенням простроченої дебіторської заборгованості відбулося зростання її питомої ваги з 30,80% у 2017 р. до 53,60% в 2019 р., тобто на 22,8%. Це відбулося в результаті того, що підприємець Соловійов, розуміючи фінансові складності окремих верств населення відпускає товар в борг, у зв'язку з чим, на момент проведеного аналізу шість клієнтів мали заборгованість більше 61 дня, на загальну суму понад 18 тис. грн. Більш наглядно структуру дебіторської заборгованості представлено на (рис. 2.12).

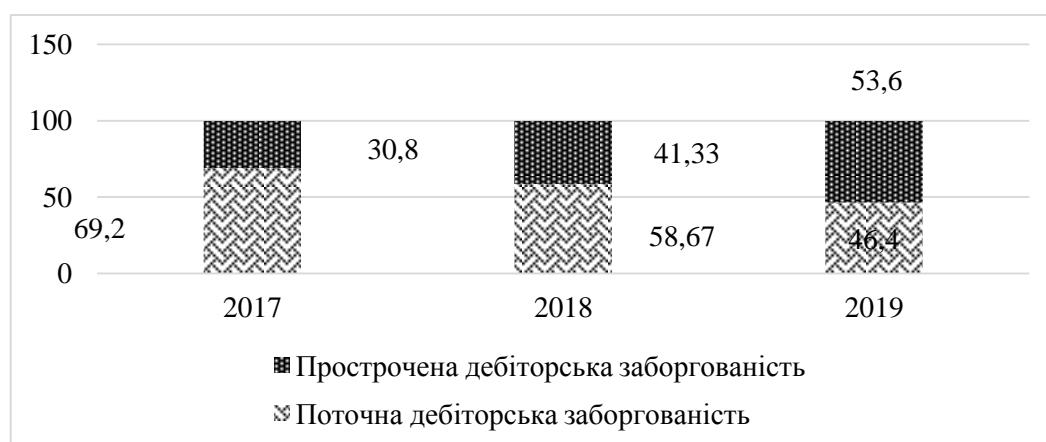

Рис. 2.12. Структура дебіторської заборгованості ФОП «Соловійов» за ступенем її терміновості 2017-2019 рр., %.

Джерело: побудовано автором за даними табл. 2.12

При знаходженні оптимального співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості важливим є процедура знаходження спеціального коефіцієнта. Ця фіксована величина може показати, скільки на 1 гривню кредиторської заборгованості в балансі підприємства припадає грошей дебіторської заборгованості. Оптимальні показники таких значень зазвичай повинні коливатися в межах від 0,9 до 1. Це говорить про те, що кредиторська заборгованість в оптимальному варіанті співвідношень, не повинна бути вище 10% від дебіторської заборгованості. Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості представлено у в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості ФОП «Соловійов» за 2017-2019 рр., тис. грн.

Показники	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Кредиторська заборгованість - всього, тис. грн.	5 399	4 274	4 267
Дебіторська заборгованість - всього, тис. грн.	1 471	1 251	1 181
Співвідношення кредиторської і дебіторської заборгованості - всього	3,67	3,42	3,61

Джерело: розраховано автором

Таким чином, кредиторська заборгованість підприємства значно перевищує дебіторську як в цілому, так і за поточними сумами, що є негативним моментом і створює загрозу для втрати фінансової стійкості ФОП «Соловійов». Крім того, значення даного показника далекі від нормативних.

Висновки по розділу 2

1. Сформовано організаційно-економічну характеристику ФОП «Соловйов», яка дозволяє стверджувати, що ФОП «Соловйов» знаходиться на першій стадії життєвого циклу, оскільки підприємство було зареєстровано у 2017 році, а також аналіз економічних показників відповідає першому етапу – вихід на ринок. В цілому по підприємству ФОП «Соловйов» спостерігається нестабільна динаміка розвитку. Встановлено, що ФОП «Соловйов» має лінійно-функціональну структуру управління, особливість якої полягає у розподілі обов'язків по функціям, від вище вищої до нижчої ланки. Виявлено, що управління системою безпеки у ФОП «Соловйов» відбувається лише в рамках окремих посадових обов'язків, що прописані у посадових інструкціях. Тобто, повноцінна система управління фінансово-економічною безпекою відсутня.

2. Проведено аналіз фінансово-економічного стану ФОП «Соловйов», в результаті якого встановлено перевищення темпів зростання витрат над доходами, що відносяться як до основних, так і додаткових видів діяльності за аналізований період. Це призвело до скорочення всіх показників рентабельності діяльності ФОП «Соловйов», що є негативною тенденцією і свідчить про необхідність створення повноцінної, діючої системи управління фінансово-економічною безпекою.

3. Проведено оцінку системи фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов» в результаті якої з'ясовано, що на підприємстві вона відсутня, однак окремі повноваження по забезпеченню безпеки покладено на головного бухгалтера, керівника, економіста-кадровика і аутсорсингові компанії.

Однак в частині забезпечення фінансово-економічної безпеки функції головного бухгалтера обмежуються лише питаннями забезпечення своєчасного складання бухгалтерської звітності, розрахунку податків і зборів. Жодна з функцій що пов'язана з управлінням фінансовою складовою системи

економічної безпеки (наприклад, планування і контроль за раціональним використанням ресурсів, робота з контрагентами тощо) не виконується, що в свою чергу спричиняє ризик банкрутства. Для більшої переконливості у гострій необхідності створення системи управління фінансово-економічною безпекою ФОП «Соловйов», проведено імітаційне модулювання ризику банкрутства з використанням трьох різних методик: методикою проведення арбітражним керуючим фінансового аналізу і методичними рекомендаціями по аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій, що затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 25 червня 2003 р № 367; зарубіжною методикою діагностування банкрутства Альтмана і У. Бівера.

В результаті розрахунків за українською методикою отримали наступний результат: у 2019 році коефіцієнт відновлення платоспроможності не відповідає нормі. Це означає, що ФОП «Соловйов» найближчим часом немає реальної можливості відновити платоспроможність. З огляду на пандемічну ситуацію, що триває вже рік, у підприємства великий ризик увійти в стадію загострення ситуації банкрутства. П'яти факторна модель Альтмана дозволила встановити що у 2018 р. імовірність банкрутства характеризується як висока, але у 2019 р. як низька. Однак наявність загрози ймовірності банкрутства у 2018 р. можна оцінювати як нестабільну динаміку, яка в залежності від сили впливу тих чи інших факторів може змінитися як в одну, так і в іншу сторону. Крім того, з огляду на проголошення карантину в Україні, вважаємо необхідним керівнику ФОП «Соловйов» максимально зосередитися на системі формуванні і імплементації функціонування повноцінної системи фінансово-економічної безпеки. Модель У. Бівера дозволяє стверджувати що ФОП «Соловйов» відноситься до групи ризику «За 1 рік до банкрутства». Все сказане вище обумовлює необхідність у розробці заходів удосконалення організації системи фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов».

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ФОП «СОЛОВЙОВ»

3.1 Оптимізаційні заходи, щодо організації системи фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов»

З урахуванням того, що у ФОП «Соловйов» відсутня система фінансово-економічної безпеки вважаємо вкрай необхідним (необхідність доведено у п 2.2 і 2.3), розробити оптимізаційні заходи, щодо її організації. Сутність заходів полягає у розробці авторської системи фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов».

Особливість авторської розробки полягає в тому, що впровадження пропозицій максимально враховує поточні проблеми ФОП, а також базується на особливостях функціонування господарської системи ФОП, і системи її безпеки.

Оскільки у першому розділі, вже було запропоновано авторське бачення щодо тлумачення поняття система фінансово-економічної безпеки ФОП, перейдемо безпосередньо до її елементів.

Структура системи фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов» повинна вбирати в себе наступні елементи: 1) об'єкт, 2) суб'єкт, 3) мету, 4) завдання, 4) концепцію, 5) принципи, 6) програму, 7) політику і стратегію безпеки ФОП, 8) засоби методи забезпечення фінансово-економічної безпеки, 9) характеристику підсистем. Розглянемо кожен з елементів більш детально.

Об'єкт безпеки проявляється через ступінь стійкості і розвитку ФОП «Соловйов», його здатності протистояти загрозам. До об'єктів безпеки ФОП віднесли: структурні підрозділи, групи співробітників; ресурси підприємства

(інформаційні, кадрові, матеріально-технічні, інформаційні, інтелектуальні і фінансові); різні види діяльності (управлінська, виробнича, постачальна і т.д.).

Суб'єкти безпеки ФОП. Забезпеченням безпеки ФОП «Соловійов» повинні займатися дві групи суб'єктів. Схематично структуру суб'єктів ФОП зображено на (рис. 3.1).

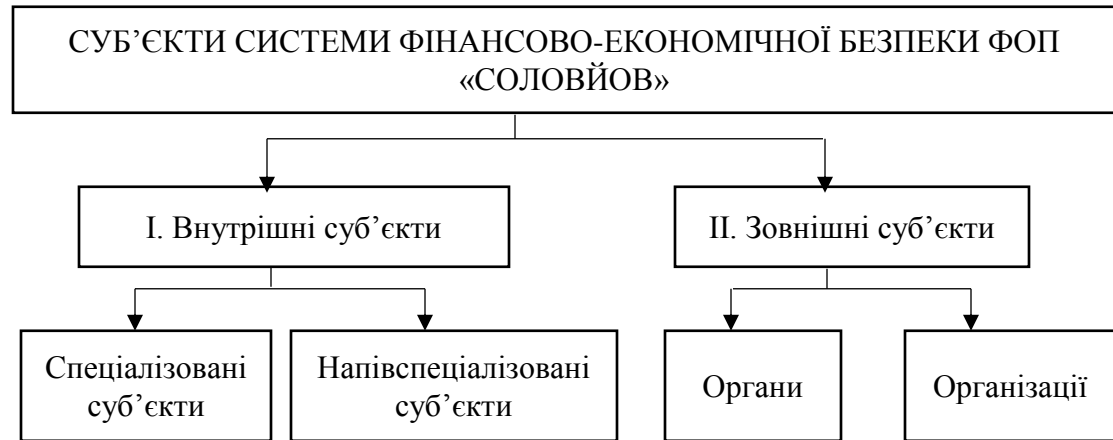

Рис. 3.1. Суб'єкти системи фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловійов»

Джерело: складено автором на основі [28]

Перша група «внутрішні суб'єкти» повинна займатися цією діяльністю безпосередньо на підприємстві і підпорядковуватися його керівництву. Серед цієї групи виділимо «спеціалізовані» і «напівспеціалізовані» суб'єкти

До спеціалізованих суб'єктів віднесемо: рада або комітет безпеки ФОП, служба безпеки, пожежна частина, рятувальна служба і т.д., основним призначенням яких є постійна професійна діяльність із забезпечення безпеки ФОП «Соловійов» (в рамках своєї компетенції); напівспеціалізовані суб'єкти: медична частина, юридичний відділ і т.д.. Цю групу так назвали оскільки частина управлінських функцій в тому числі забезпечує безпеку підприємства. Однак, для ФОП напівспеціалізовані суб'єкти не є обов'язковістю, достатньо у посадову інструкцію будь якого робітника, додати пункти, що пов'язані із

забезпеченням безпеки на підприємстві, тоді до неї увійдуть: увесь інший персонал і підрозділи

Слід мати на увазі, що ефективно забезпечувати безпеку ФОП ці суб'єкти можуть тільки в тому випадку, якщо цілі, завдання, функції, права та обов'язки будуть розподілені між ними таким чином, щоб вони не перетинатимуться один з одним.

До другої групи суб'єктів відносяться зовнішні органи і організації, які функціонують самостійно і не підпорядковуються керівнику підприємства, але при цьому їх діяльність має суттєвий (позитивний чи негативний) вплив на безпеку ФОП. Суб'єктами цієї групи є: законодавчі органи, органи виконавчої влади, суди, правоохоронні органи, науково-освітні установи.

Останні (особливо недержавні установи з підготовки приватних охоронців) покликані забезпечити науково-методичне опрацювання проблем безпеки ФОП та підготувати відповідних фахівців у сфері його безпеки.

Варто зазначити, що суб'єкти другої групи за своєю ініціативою підключаються епізодично (або ніколи) у питаннях забезпечення безпеки ФОП. Організаційною формою такого підключення може стати комплексна програма безпеки підприємства, в якій необхідно передбачити форми і методи цієї роботи. Крім того, можна рекомендувати розробку планів структурних підрозділів і всього підприємства в цілому по організації взаємодії з вищевказаними органами та організаціями.

Головною метою (місією) забезпечення організації системи фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов» вважаємо комплексний вплив на підвищення рівня захищеності всіх видів потенціалу підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз, що в свою чергу забезпечує стабільне функціонування та ефективний розвиток ФОП.

— Для досягнення мети необхідно поставити та вирішити наступні завдання: виявляти загрози що дезорієнтують стабільність розвитку ФОП «Соловійов» і виробляти заходи по їх протидії;

- всебічне вивчати ділових партнерів;
 - реалізовувати заходи щодо захисту комерційної та іншої інформації;
 - організовувати заходи з протидії недобросовісної конкуренції;
 - забезпечувати захист всіх видів ресурсів підприємства;
 - реалізовувати заходи щодо захисту інтелектуальної власності;
 - реалізовувати і реалізовувати заходи щодо запобігання надзвичайним ситуаціям; розробляти і реалізовувати заходи щодо попередження загроз фізичній безпеці майну підприємства, його персоналу і т.д.
- В основу повноцінного функціонування СФЕБП необхідно покласти наступні принципи (табл. 3.1):

Таблиця 3.1

Принципи організації ефективної системи
фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловійов»

№ з/п	Принцип	Характеристика
1	Пріоритетності заходів попередження	Цей принцип передбачає своєчасне виявлення тенденцій і передумов, що сприяють розвитку загроз, на основі аналізу яких виробляються відповідні профілактичні заходи щодо недопущення виникнення реальних загроз.
2	Законності	Заходи безпеки підприємства розробляються на основі і в рамках чинних правових актів. Локальні правові акти підприємства не повинні суперечити законам і підзаконним актам.
3	Комплексності використання сил і засобів	Сутність принципу полягає в тому, що кожен співробітник повинен в рамках своєї компетенції брати участь у забезпеченні безпеки підприємства. Організаційною формою комплексного використання сил і засобів є програма забезпечення безпеки підприємства.
4	Координування та взаємодії в межах і за межами ФОП	Заходи протидії загрозам здійснюються на основі взаємодії та координуваності зусиль всіх підрозділів, служб підприємства, а також встановлення необхідних контактів із зовнішніми організаціями, здатними надати необхідне сприяння в

		забезпеченні ФЕ безпеки.
5	Поєднання гласності з конспірацією	Передбачає доведення до відома персоналу ФОП та громадськості в допустимих межах заходів безпеки виконує найважливішу роль - запобігання потенційним і реальним загрозам. Така гласність, однак, повинна неодмінно доповнюватися в виправданих випадках заходами конспіративного характеру.
6	Компетентності	Співробітники ФОП повинні вирішувати питання забезпечення безпеки на професійному рівні, а в необхідних випадках спеціалізуватися по основним його напрямам.

Продовження табл. 3.1

7	Економічної доцільності	Вартість фінансових витрат на забезпечення безпеки не повинна перевищувати той оптимальний рівень, при якому втрачається економічний сенс їх застосування.
8	Плановості діяльності	Діяльність із забезпечення ФЕБ ФОП повинна будуватися на основі комплексної програми забезпечення безпеки підприємства, підпрограм забезпечення безпеки по основним його видам (економічна, науково-технічна, екологічна, технологічна і т.д.) і розробляються для їх виконання планів роботи підрозділів підприємства та окремих співробітників .
9	Системності	Цей принцип передбачає врахування всіх факторів, що впливають на безпеку підприємства, включення в діяльність щодо його забезпечення всіх співробітників підрозділів, використання в цій діяльності всіх сил і засобів.

Джерело: складено автором на основі [79]

Як вже зазначалося у першому розділі, будь яка система, складається з підсистем. Рекомендовано в систему фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловійов» включити наступні підсистеми (табл. 3.2):

Таблиця 3.2

Підсистеми фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловійов»

№ з/п	Найменування підсистеми	Характеристика
1	Економічна	Спрямована на забезпечення найбільш ефективного використання всіх видів ресурсів з метою запобігання (нейтралізації, ліквідації) загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства в умовах ринкової економіки.
2	Техногенна	Передбачає сукупність дій по забезпеченню проектування, будівництва і експлуатації складних технічних пристроїв з дотриманням необхідних вимог безаварійної їх роботи.

3	Екологічна	Спрямована на забезпечення захищеності життєво важливих інтересів персоналу підприємства і його майна від потенційних або реальних загроз, що створюються наслідками антропогенного впливу на навколишнє середовище, а також від стихійних лих і катастроф.
4	Інформаційна	Спрямована на забезпечення захисту інформаційних ресурсів і потоків від загроз несанкціонованого доступу до них.
5	Психологічна	Спрямована на забезпечення захищеності від негативних психологічних впливів персоналу підприємства та інших осіб, залучених до її діяльності.

Продовження табл. 3.3

6	Фізична	Спрямована на забезпечення захищеності життя і здоров'я окремих осіб (груп, всіх осіб) підприємства від насильницьких злочинів.
7	Науково-технічна	Спрямована на забезпечення захищеності власної цінної науково-технічних винаходів персоналу від недобросовісних конкурентів.
8	Пожежна	Спрямована на попередження пожеж та забезпечення протипожежного захисту.

Джерело: складено автором за [73]

Слід зазначити, що вищевказані підсистеми другого рівня можуть включати в себе підсистеми третього рівня. Наприклад, підсистемами економічної безпеки можуть бути - фінансова, комерційна, майнова, а також інші підсистеми безпеки.

Крім цього, самі підсистеми не повинні бути розділеними між собою, оскільки вони настільки взаємопов'язані одна з одною, що в органічній єдності утворюють єдину ефективну систему фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловійов». Поділ же єдиної системи безпеки підприємства на підсистеми другого і третього рівня проводиться з методичних міркувань, оскільки це дозволяє більш детально вивчити всі його елементи.

Надійність і ефективність системи фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловійов» повинна оцінюватися на основі одного критерію - ступеня відсутності або наявності завданої йому матеріальної та моральної шкоди. Зміст цього критерію розкривається через ряд показників: недопущення фактів витоку конфіденційних відомостей; попередження або припинення протиправних дій з боку персоналу підприємства, його відвідувачів, клієнтів; збереження майна та інтелектуальної власності підприємства; попередження надзвичайних ситуацій; припинення насильницьких злочинів щодо окремих (спеціально виділених) співробітників і груп працівників підприємства; своєчасне виявлення і припинення спроб несанкціонованого проникнення на охоронювані об'єкти підприємства.

Політика і стратегія системи фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловійов». Перш за все треба зазначити, що під політикою системи фінансово-економічної безпеки пропонуємо розуміти загальні орієнтири для дій і прийняття рішень, які полегшують досягнення цілей. Таким чином, для встановлення цих загальних орієнтирів необхідно спочатку сформулювати цілі політики забезпечення безпеки ФОП. Головна мета (місія) нами вже визначена раніше і вона єдина для політики, стратегії, програм.

Ітак, пропонуємо в якості цілей політики системи фінансово-економічної безпеки ФОП обрати наступні:

- зміцнення дисципліни праці і підвищення її продуктивності;
- захист законних прав та інтересів ФОП;
- зміцнення інтелектуального потенціалу ФОП;
- збереження і примноження власності;
- підвищення конкурентоспроможності продукції;
- максимально повне інформаційне забезпечення діяльності ФОП та підвищення його ефективності;
- орієнтація на світові стандарти і лідерство в розробці та освоєнні нової технології і продукції, що випускається;
- виконання виробничих програм;
- надання сприяння управлінським структурам в досягненні цілей ФОП;
- недопущення залежності від випадкових і несумлінних ділових партнерів.

З урахуванням вищевикладеного можна визначити наступні загальні орієнтири для дій і прийняття рішень, які полегшують досягнення цих цілей організації системи фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловійов» (рис. 3.2).

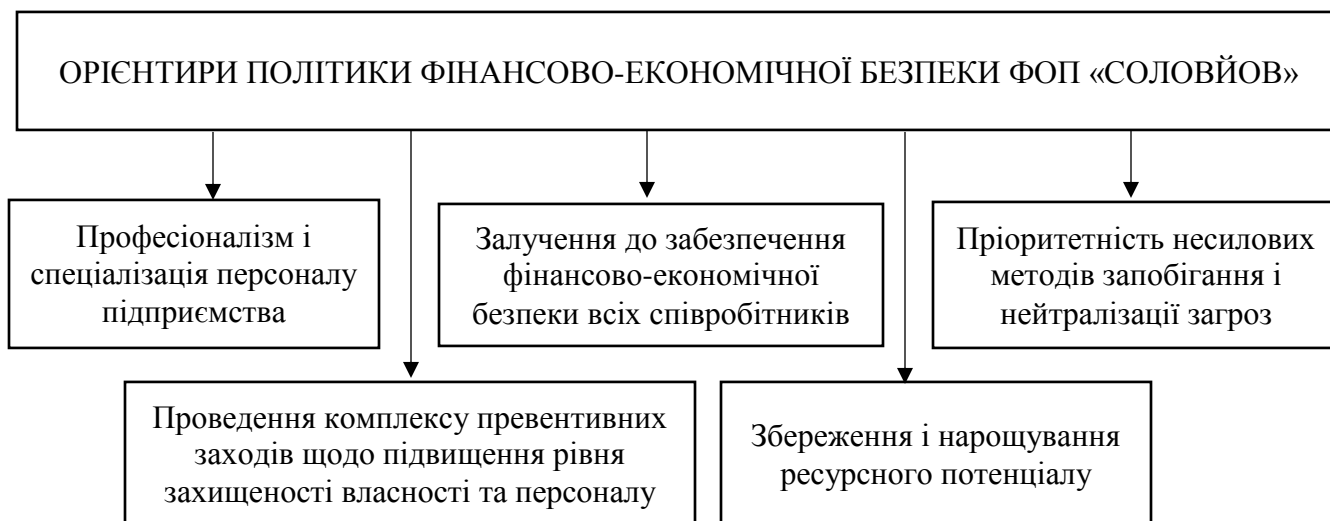

Рис. 3.2. Орієнтири політики фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов»

Джерело: складено автором на основі [26]

Для успішного виконання цієї політики необхідно реалізувати стратегію забезпечення фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов», під якою розуміється сукупність найбільш значущих рішень, спрямованих на забезпечення прийняттого рівня безпеки функціонування підприємства.

Стратегія організації фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов» повинна складатися з трьох ключових розділів:

- 1) усунення існуючих або запобігання виникненню можливих загроз;
- 2) запобігання впливу існуючих або можливих загроз на предмет безпеки;
- 3) відновлення (компенсація) шкоди.

Перші два розділи передбачають опис тактики із забезпечення безпеки, в результаті якої не відбувається загрози або створюється бар'єр її впливу. У третьому розділі концептуалізуються дії в разі понесення збитків.

Успішність управління фінансово-економічною безпекою ФОП «Соловйов» забезпечується засобами і методами забезпечення безпеки.

Серед існуючих засобів забезпечення безпеки можна виділити наступні (табл. 3.3):

Таблиця 3.3

Засоби забезпечення фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловійов»

№ з/п	Найменування засобу	Характеристика
1	Технічні засоби	До них відносяться охоронно-пожежні системи, відео-радіоапаратура, засоби виявлення вибухових пристроїв, бронезилети, загородження ін.
2	Організаційні засоби	Створення спеціалізованих організаційних структурних формувань, що забезпечують безпеку підприємства.
3	Інформаційні засоби	Друкована і відеопродукція з питань збереження конфіденційної інформації, збереження яких забезпечується завдяки оцифруванню і розміщенню в комп'ютерах.
4	Фінансові кошти	Без достатніх фінансових коштів неможливе функціонування системи безпеки, питання лише в тому, щоб використовувати їх згідно з цільовим призначенням і з високим ступенем віддачі.
5	Правові засоби	Тут мається на увазі використання не тільки виданих вищими органами влади законів та підзаконних актів, але також розробка власних, так званих локальних правових актів з питань забезпечення безпеки.
6	Кадрові кошти	Мається на увазі перш за все достатність кадрів, що займаються питаннями забезпечення безпеки. Одночасно з цим вирішують завдання підвищення їх професійної майстерності в цій сфері діяльності.
7	Інтелектуальні засоби	Залучення до роботи висококласних фахівців, науковців (іноді доцільно залучати їх зі сторони) дозволяє впроваджувати нові системи безпеки.

Джерело: складено автором на основі [26]

Слід зауважити, що застосування кожного з вищевказаних засобів окремо не дає необхідного ефекту. Ефект можливий тільки в разі комплексного використання. Також варто зазначити, що одночасне використання всіх перелічених в таблиці засобів в практичній діяльності неможливо, оскільки існує хронологія використання того, чи іншого засобу (рис. 3.3):

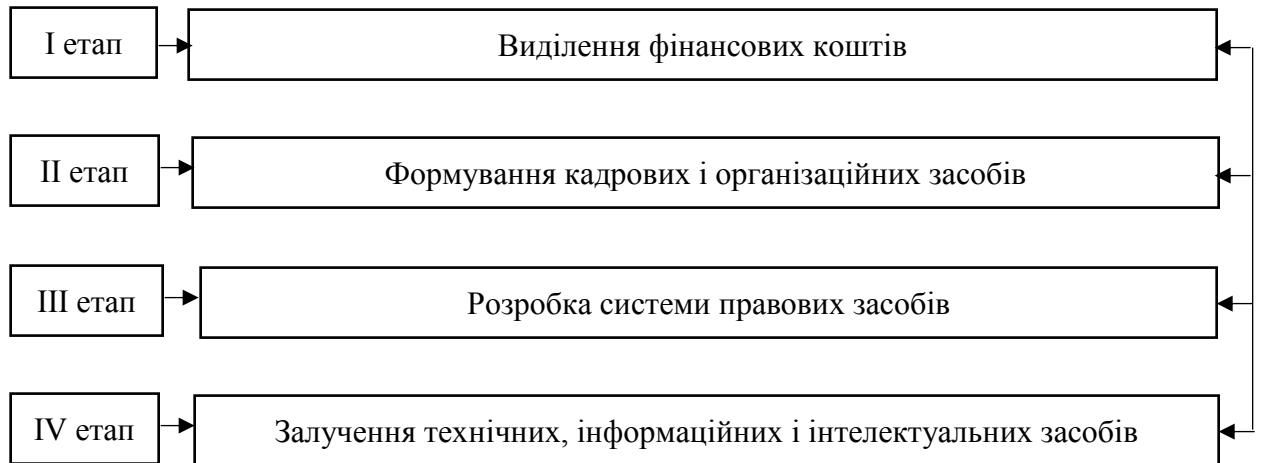

Рис. 3.3. Послідовність використання засобів забезпечення фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов»

Джерело: складено автором на основі [26]

Переведені із статичного в динамічний стан вищевказані кошти стають методами, тобто прийомами, способами дії. Відповідно, можна говорити про технічні, організаційні, інформаційні, фінансові, правові, кадрові та інтелектуальні методи.

Концепція фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов». Після вивчення всіх вищеописаних елементів системи безпеки підприємства необхідно перейти до написання її концепції. Концепція визначається як система поглядів, ідей, цільових установок, пронизаних єдиним, визначальним задумом, провідною думкою, що містить постановку і шляхи вирішення виявлених проблем. До будь-якої концепції обов'язково висуваються вимоги, перелік та характеристика яких представлена у таблиці (3.4):

Вимоги до концепції фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловійов»

№ з/п	Вимога	Характеристика
1	Конструктивність	Таку вимогу буде визнано реалізованою в разі, якщо в концепції буде враховано: початковий стан об'єкта, на перетворення якого спрямована концепція; стан об'єкта, після реалізації концепції; заходи, необхідні для досягнення сформульованих в концепції цілей; кошти, необхідні і достатні для досягнення поставлених цілей; джерела ресурсного забезпечення, що використовуються в ході реалізації концепції; механізм реалізації концепції, тобто способи (методи) використання виділених коштів і ресурсів.
2	Сумісність	Мається на увазі те, що концепція перетворення будь-якого об'єкта повинна гармонійно вписуватися в систему перетворень взаємопов'язаних в єдину систему об'єктів, одним з компонентів якої він є.
3	Відкритість	Розроблена концепція повинна давати можливість в її рамках реагувати на зміну умов реалізації концепції і вносити корективи в реалізацію в разі необхідності.

Джерело: складено автором на основі [26]

Концепція фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловійов» являє собою офіційно затверджений документ, в якому відображена система поглядів, вимог і умов організації заходів безпеки персоналу і власності підприємства. Орієнтовна структура концепції може виглядати наступним чином:

1) Опис проблемної ситуації в сфері фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловійов»: перелік потенційних і реальних загроз безпеки, їх класифікація та ранжування; причини і фактори зародження загроз; негативні наслідки загроз для підприємства.

2) Механізм забезпечення безпеки: визначення об'єкта і предмета безпеки ФОП; формулювання політики і стратегії безпеки; принципи забезпечення безпеки; мети забезпечення безпеки; завдання забезпечення безпеки; критерії та показники безпеки підприємства; створення організаційної структури з управління системою безпеки.

3) Заходи по реалізації фінансово-економічної безпеки ФОП: формування підсистем загальної системи безпеки підприємства; визначення суб'єктів безпеки підприємства та їх ролі; розрахунок коштів та визначення методів забезпечення безпеки; контроль і оцінка процесу реалізації концепції.

Таким чином, система фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов» дозволить підприємцю усвідомлено и цілеспрямовано проводити роботу по захисту своїх інтересів, що в свою чергу забезпечить йому більш стійку конкурентну позицію, дозволить своєчасно та зважено підходити до управлінських рішень в разі виникнення загроз, а також оперативно діяти в напрямки їх усунення чи мінімізації.

Однак, ефективне функціонування системи фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов» можливе лише за умов ведення постійного моніторингу, оскільки саме він дозволяє відстежити, визначити негативні тенденції і своєчасно виробити ряд мір протидії загрозам що склалися. У цьому зв'язку, у наступному п 3.2 пропонуємо алгоритм управління фінансово-економічною безпекою ФОП «Соловйов» на засадах моніторингу.

3.2 Алгоритм управління фінансово-економічною безпекою ФОП «Соловйов»

Найбільш поширеними ризиками в сучасному підприємстві вважаються ризики, що пов'язані з управлінням, фінансовою і економічною діяльністю. Ці сфери завжди пов'язані з невизначеністю, випадковістю і конфліктністю, що обумовлені самими різними причинами: природними явищами, політичними подіями, змінами в законодавстві, податковим регулюванням, коливанням цін і курсів валют, конкуренцією, виконанням договірних зобов'язань, особистих переваг і іншими факторами [63].

Отже, можна стверджувати, що ризик притаманний усім ринковим процесам. Без ризику неможливі «нагорода» і «прогрес», але невміле управління ним у межах фізичної особи-підприємця, унеможлиблює реалізацію можливостей і мінімізацію загроз. Ризик можна розглядати в широкому та вузькому значенні. В залежності від сфер діяльності, ризик має різні визначення. З огляду на тему цього дослідження, пропонуємо під фінансово-економічним ризиком ФОП розуміти – дії що спрямовані на приречення невизначеності в ситуації неминучого вибору, коли кількісно або якісно можна оцінити досягнення потреби, або отримання збитків, в альтернативах які склалися.

Управління ризиками означає процес прийняття і виконання управлінських рішень, спрямованих на зниження ймовірності виникнення несприятливого результату і мінімізацію можливих втрат, тобто це поєднання культури в рамках підприємства (переконань, цінностей, поведінки), процесів і структур, спрямованих на реалізацію потенційних вигод, без допущення при цьому зіткнень або втрат [63]. Вважаємо, що управління ризиками є невід'ємною частиною організації ефективної фінансово-економічної системи ФОП «Соловйов».

Важливим моментом в управлінні фінансово-економічною безпекою ФОП «Соловйов» вважаємо життєвий цикл ризику. Оскільки підприємство, що досліджується знаходиться на першому етапі свого життєвого циклу, то і ризики, які будуть виникати, також необхідно ідентифікувати крізь призму ЖЦ. Такий підхід дозволить визначити стадії формування ризику і вектор його розвитку (рис. 3.4) і розробити найбільш оптимальні заходи, щодо його мінімізації з урахуванням особливостей цього періоду.

Де НР - наслідки ризику;

СФР - стадії формування ризику.

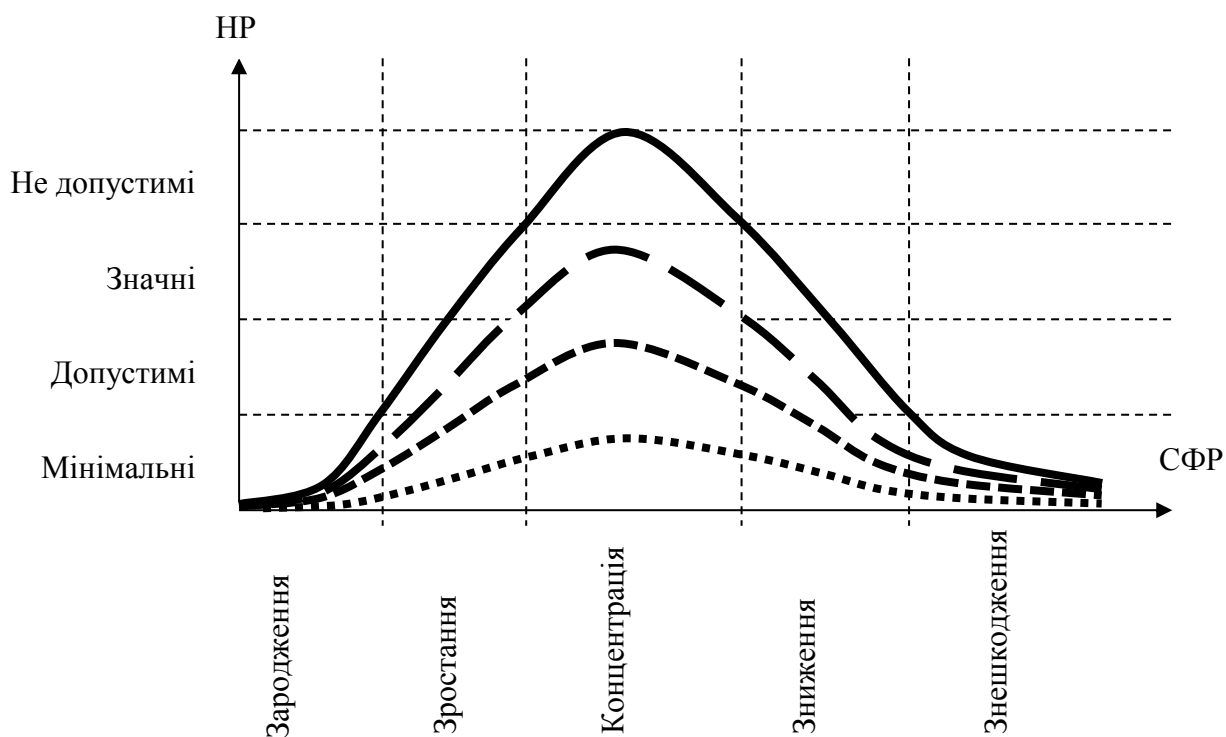

Рис. 3.4. Стадії життєвого циклу ризиків, що впливають на стан фінансово-економічної діяльності ФОП «Соловійов»

Джерело: складено автором на основі [56]

Для того, щоб визначити домінуючий ризик (групу ризиків), силу впливу кожного, необхідно скласти матрицю відповідності ступеня впливу ризику (їх сукупності) і значущості наслідків від їх впливу (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Матриця відповідності ступеню впливу ризику і значущості наслідків

Ризик	Сила дії і напрямок впливу ризику			
	Слабка	Помірна	Велика	Максимальна
Політичний	↑	↑↑	↑↑↑	↑↑↑↑
Економічний	↑	↑↑	↑↑↑	↑↑↑↑
Соціальний	↑	↑↑	↑↑↑	↑↑↑↑
Техногенний	↑	↑↑	↑↑↑	↑↑↑↑
Значимість наслідків	Мінімальний	Допустимий	Значний	Не допустимий

↑ - зростання тренду. Джерело: Складено автором за даними [24]

В таблиці 3.5 зображені зовнішні фактори ризику, які спричиняють найбільший вплив на стан фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловійов» [24].

Безпосереднє визначення впливу ризиків на стан фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловійов» представлено в (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Матриця впливу ризиків на стан фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловійов»

Показники підсистем фінансово-економічної безпеки	Сила дії і напрямок впливу ризику			
	Макс	Велика	Помірна	Слабка
1	2	3	4	5
ВНУТРІШНІ РИЗИКИ				
Фінансово підсистема:				
Ефективність використання ресурсів	↓↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Рентабельність	↓↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Ліквідність	↓↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Прибуток	↑↑↑↑↑	↑↑↑	↑↑	↑
Собівартість комерційні витрати	↓↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Податкові збори та платежі	↓↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Техногенна підсистема:				
Вимоги експлуатації торговельних, складних технічних пристроїв	↑↑↑↑↑	↑↑↑	↑↑	↑
Вимоги пожежної безпеки	↑↑↑↑↑	↑↑↑	↑↑	↑
Фізична підсистема:				
Захищеність життя і здоров'я персоналу	↓↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Захищеність окремих осіб (груп, всіх осіб) підприємства від злочинів	↑↑↑↑↑	↑↑↑	↑↑	↑
Захищеність майна і майнових прав	↓↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Науково-технічна підсистема:				
Захищеність цінних науково-технічних винаходів	↓↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Захищеність персоналу від недобросовісних конкурентів	↓↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Захищеність ФОП від недобросовісних конкурентів	↓↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Інформаційна підсистема:				
Захищеність клієнтської бази	↓↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Захищеність персоналу від впливу професійної крадіжки (переманювання)	↓↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Захищеність інформаційних ресурсів	↓↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓

Продовження табл. 3.7

Екологічна підсистема:				
Захищеність життєво важливих інтересів персоналу		↓↓↓		
Захищеність підприємства і його майна від потенційних або реальних загроз (катастроф)		↓↓↓		
ЗОВНІШНІ РИЗИКИ				
Соціально-економічний ризик:				
Доходи населення	↓↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Витрати населення	↑↑↑↑↑	↑↑↑	↑↑	↑
Рівень інфляції	↓↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Заощадження населення	↓↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Реальна заробітна плата	↓↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Заборгованість заробітної плати	↑↑↑↑↑	↑↑↑	↑↑	↑
Рівень бідності	↑↑↑↑↑	↑↑↑	↑↑	↑
Політики-правовий ризик:				
Захищеність від змін у законодавстві	↓↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Захищеність від політичних змін	↑↑↑↑↑	↑↑↑	↑↑	↑
Ринковий ризик:				
Об'єм ринкової частки				↓
Розмір цільового сегменту				↑
Обсяги продажів				↓

Джерело: Складено автором на основі [23]

↑ - зростання тренду

↓ - зниження тренду

Градація ризику відбувається на основі запропонованої шкали відповідності ступеня і наслідків його дії. Критерії, за якими розподіляється ступінь ризику на стан фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловійов», вводиться на основі наукових досліджень в області оцінки ризиків таких вчених як Ф.І. Євдокимов, О. В. Мізіна, О.О. Бородіна [23]. Шкала рівня ризику, яка може бути використана при його інтегральній оцінці представлена в (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Шкала відповідності рівня впливу ризику на фінансово-економічну безпеку ФОП «Соловйов»

Градація ризиків	Імовірність небажаного результату (сила ризику)	Сила дії і напрямок впливу ризику
Практично відсутній	от 0 - до 0,1	Слабка
Низький	от 0,1 - до 0,3	
Допустимий	от 0,3 - до 0,4	Помірна
Відчутний	от 0,4 - до 0,6	
Критичний	от 0,6 - до 0,8	Велика
Катастрофічний	от 0,8 - до 1,0	Максимальна

Джерело: Складено автором на основі [23]

Згідно таблиці ризику можна охарактеризувати наступним чином:

Практично відсутній ризик, тобто негативний вплив окремих факторів є найменшим, і не призводить до будь-яких суттєвих змін.

Низький рівень ризику не впливає на зміни, які відбуваються. Однак наслідки його дії виявляються в несуттєвих негативних змінах, які відображають стан фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов».

Допустимий ризик визначається такою силою його дії, яка не перевищує підвищеного рівня небезпеки або гранично допустимої концентрації. Наслідки ризику характеризуються ситуацією, яка істотно не впливає на стан фінансово-господарської діяльності ФОП «Соловйов», але накопичення ризикових ситуацій і їх наслідків розглядається як ймовірність їх концентрації в майбутньому.

Високий рівень ризику, створює несприятливі умови для функціонування ФОП «Соловйов».

Стан підвищеної небезпеки, слід розглядати як характеристику високого рівня ризику, який викликає порушення в нормальному функціонуванні ФОП «Соловйов».

Критичний і катастрофічний рівні ризику також несприятливі для функціонування ФОП «Соловйов». Критичний рівень характеризує ступінь впливу тих негативних факторів, які створюють жорсткі обмеження у веденні господарської діяльності підприємства. Наслідки цього негативного впливу проявляються в порушенні безпеки і виникненні надзвичайної ситуації.

Силу дії і напрямок впливу відповідного виду ризику можна кваліфікувати відповідно з такою шкалою: максимальна, велика, помірна і слабка градація. Згідно з отриманими координатами напрямки ризику, на основі побудованої карти діагностики здійснюється прогнозування показників фінансово-господарської діяльності ФОП «Соловйов».

Для того, щоб система фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов» функціонувала безперебійно необхідно впровадити, і на постійній основі здійснювати, моніторинг основних фінансово-економічних показників. Моніторинг – це прогресивний метод діагностики справжнього і перспективного фінансово-економічного стану ФОП, на основі вивчення залежності і динаміки фінансових показників [34, С. 127-130]. Моніторинг є найважливішим інструментом діагностування кризової ситуації. Основною метою моніторингу є здійснення безперервного контролю за станом безпеки, а індикаторами є різні фінансові показники. Зокрема, моніторинг спрямований на вирішення ряду завдань, таких як вимірювання, облік та управління ризиками. Реалізація зазначених завдань забезпечується рядом обов'язкових дій, детальний алгоритми яких наведено на (рис. 3.5).

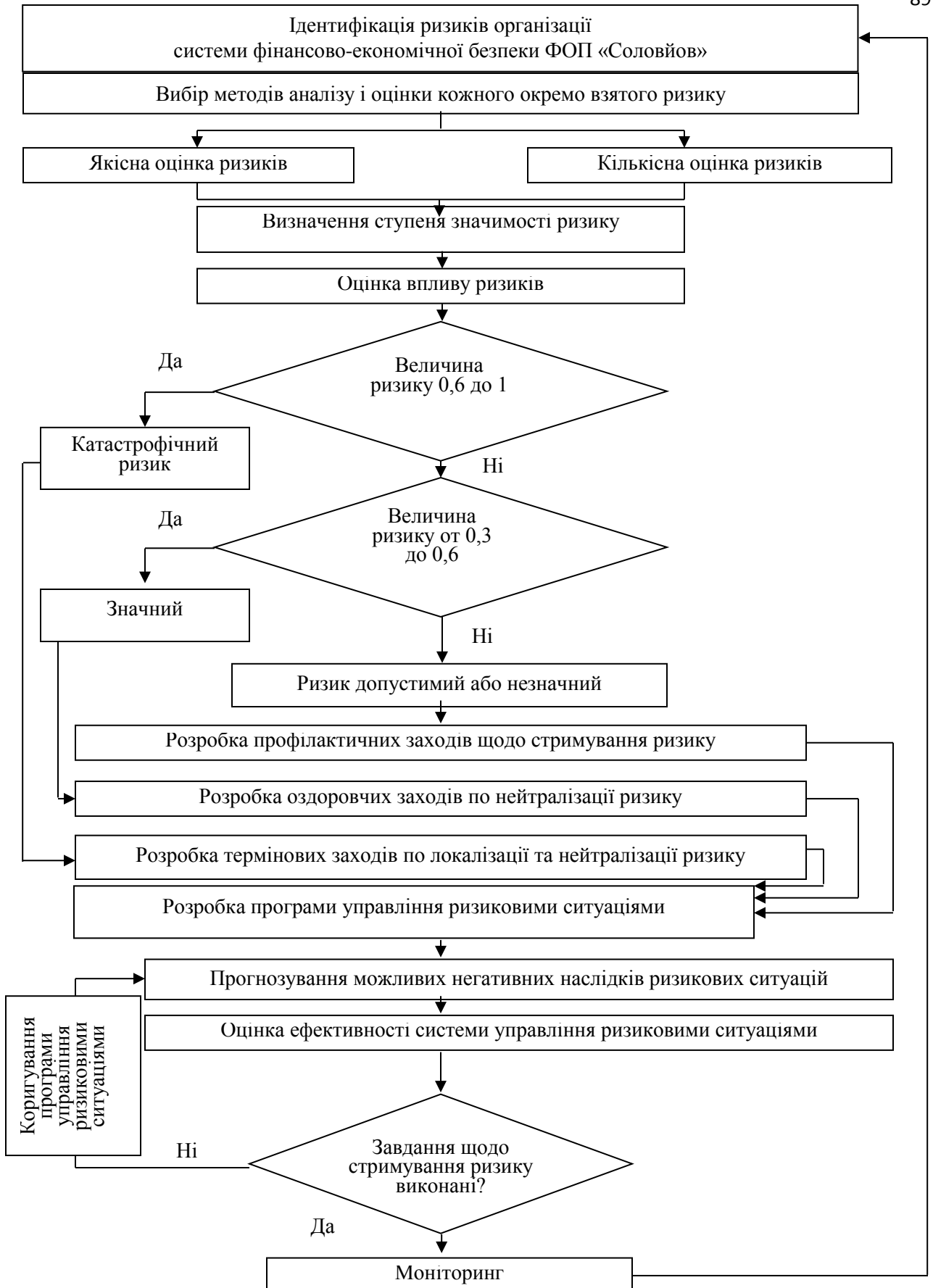

Рис. 3.4. Алгоритм управління фінансово-економічною безпекою ФОП «Соловійов». Джерело: Складено автором

3.3 Обґрунтування економічної ефективності від запропонованих заходів

Перш за все необхідно сказати, що економічною ефективністю заходів значна більшість дослідників розуміють результативність. Так на думку С.Д. Резника економічна ефективність являє собою відносний показник співвідношення витрат і отриманого прибутку. Замість прибутку може виступати і інший показник, який називається ефектом від запропонованого заходу [46].

При оцінці ефективності проектних заходів, як в нашому випадку, необхідно звернути увагу на таке поняття як «ефект», під яким розуміється виробничий або соціальний результат витрачання економічних ресурсів, отриманий протягом певного періоду. Він характеризується різними вартісними і натуральними показниками, що оцінюють кінцеві або проміжні результати виробництва.

До показників що характеризують ефект від організації системи фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов» відносяться: величина сукупного доходу; обсяг виробленої продукції; маса прибутку; економія різних виробничих ресурсів або загальна економія від зниження собівартості.

Оцінка ефективності запропонованих заходів повинна показати підвищення ефективності фінансово-економічної діяльності ФОП в результаті запропонованих заходів, тобто вона виражається через поліпшення економічних показників діяльності. До таких показників відносяться: зменшення матеріально-енергетичних витрат на кожну одиницю виробленої продукції і послуг; збільшення обсягу продукції і послуг; скорочення витрат живої праці шляхом підвищення його продуктивності; підвищення якості продукції та послуг, що рівноцінно збільшенню їх виробництва; вдосконалення управління виробництвом, що забезпечує економію витрат на впровадження.

Таким чином, оцінкою ефективності заходів в нашому випадку буде величини ефекту, що припадає на одиницю витрат. Ефективність будемо визначати визначається як відношення економічного ефекту до витрат і спожитих ресурсів. З урахуванням того, що за аналізований період у ФОП «Соловійов» спостерігається нестабільна фінансово-економічна ситуація, необхідно максимально раціонально підійти до імплементації заходів. В якості основних заходів підвищення безпеки ФОП «Соловійов» були запропоновані наступні (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

План заходів організації системи фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловійов»

Заходи	Строки
I етап	
1. Організація системи фінансово-економічної безпеки	I-II квартал 2021 року
2. Організація моніторингу зовнішнього і внутрішнього середовища ФОП «Соловійов»	
II етап	
3. Розробка і реалізація заходів щодо зниження зовнішньої вразливості ФОП «Соловійов»	III квартал 2021 року
III етап	
4. Розробка підготовчих планів при виникненні проблемних ситуацій, здійсненні попередніх заходів для їх запобігання.	IV квартал 2021 року
5. Впровадження планів практичних заходів при виникненні кризової ситуації, прийняття ризикових і нестандартних рішень в разі відхилення від передбачуваного розвитку подій.	
6. Координація дій всіх учасників і контроль за виконанням заходів і їх результатами.	

Джерело: Складено автором

Розрахуємо витрати, пов'язані з реалізацією запланованих заходів.

Оскільки ФОП «Соловійов» знаходиться в достатньо не стабільному стані, планування витрат на реалізацію розроблених заходів ускладнюється, оскільки

підприємець на даному етапі розвитку не має резерву, тому прийнято рішення, для реалізації першого етапу взята людину зі штату, до лютого 2021 року.

Виконання обов'язків по організації системи безпеки буде покладено на економіста-кадровика на добровільних засадах, з перспективою кар'єрного росту до керівника відділом безпеки у майбутньому, тим самим ми скорочуємо витрати на обладнання робочого місця та виплату заробітної плати. Вся діяльність буде здійснюватися за допомогою Excel, який вже встановлений на робочому комп'ютері економіста. Таким чином витрати будуть мінімальні. Планується виділити гроші у вигляді доплати до основної заробітної плати у лютому 2021 року, як премію за плідну працю.

За прогнозними даними, в результаті запропонованих змін приріст прибутку ФОП «Соловйов» складе не менше 5% на рік.

Річний обсяг виручки 2019 року до проведення проектних заходів становить 6901 грн.

Отже, розрахуємо економічний ефект від імплементації заходів за такою формулою 3.1.

$$Э = (Пв - Вр) - Врп \quad (3.1)$$

де E - економічний ефект від впровадження заходів, грн .;

Пв - планований показник виручки від реалізації після реалізації заходів і тільки під їхнім впливом, грн .;

Вр зр - витрати на реалізацію заходів, грн.;

Врп - виручка від реалізації за останній період, грн.

Для того що б обчислити економічний ефект, необхідно визначити Пв планований показник виручки від реалізації після реалізації заходів і тільки під їхнім впливом. Даний показник розраховується за такою формулою 3.2:

$$Пв = (Врп + (Врп * (Прв / 100))) \quad (3.2)$$

де Пв - планований показник виручки від реалізації після реалізації заходів і тільки під їхнім впливом, грн.;

Врп - виручка від реалізації за останній період, грн.;

Прв - планований приріст виручки від реалізації внаслідок реалізації запропонованих заходів, %.

Розрахуємо планований показник виручки від реалізації після реалізації заходів і тільки під їхнім впливом за формулою (3.2):

$$6901 + (6901 * (5/100)) = 7247,05 \text{ тис. грн.}$$

Розрахуємо економічний ефект від впровадження заходів по формулі 3. 1:

$$(7247,05 - 0) - 6901 = 345,05 \text{ грн.}$$

Економічний ефект заходів може бути: позитивним - витрати на заходи менше додаткового прибутку; негативним - витрати на заходи вище додаткового прибутку; нейтральними - витрати на заходи рівні додаткового прибутку.

Таким чином, можна зробити висновок, що економічний ефект від запропонованих заходів позитивний. Він складає 345,05 грн. Більш наочно існуючу і прогнозну динаміку прибутку відображено на графіках (рис. 3.5-3.6).

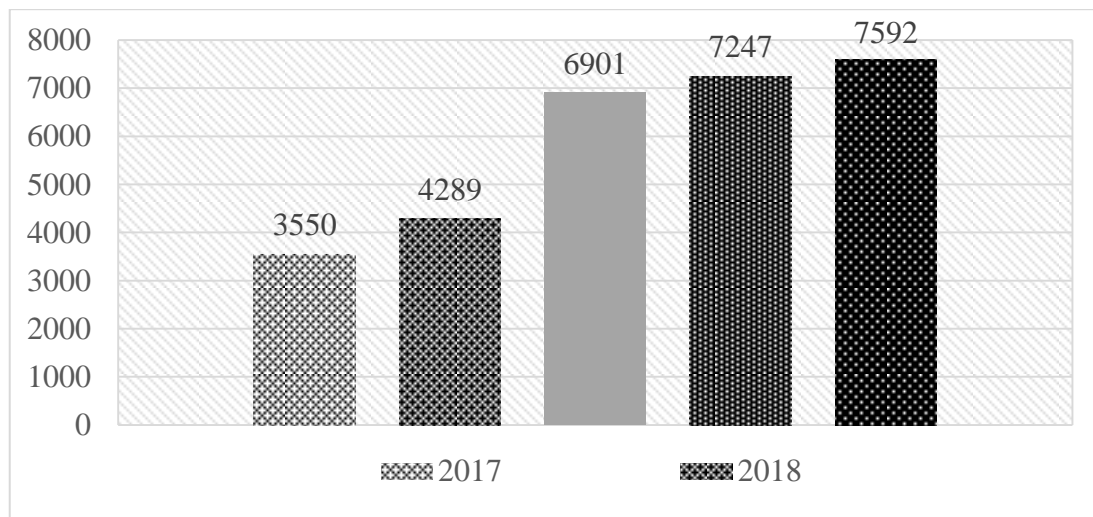

Рис. 3.5. Прогнозні дані чистого доходу від реалізації ФОП «Соловійов» 2017-2021 рр., (тис. грн.) Джерело: Складено автором за даними додатку Б

В результаті здійснення проекту організації системи фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловійов» збільшиться виручка від реалізації і чистий прибуток, що забезпечить в перспективі підвищення рентабельності ФОП «Соловійов». Динаміка зростання прибутку на майбутній період від імплементатії заходів виглядає наступним чином (рис. 3.6).

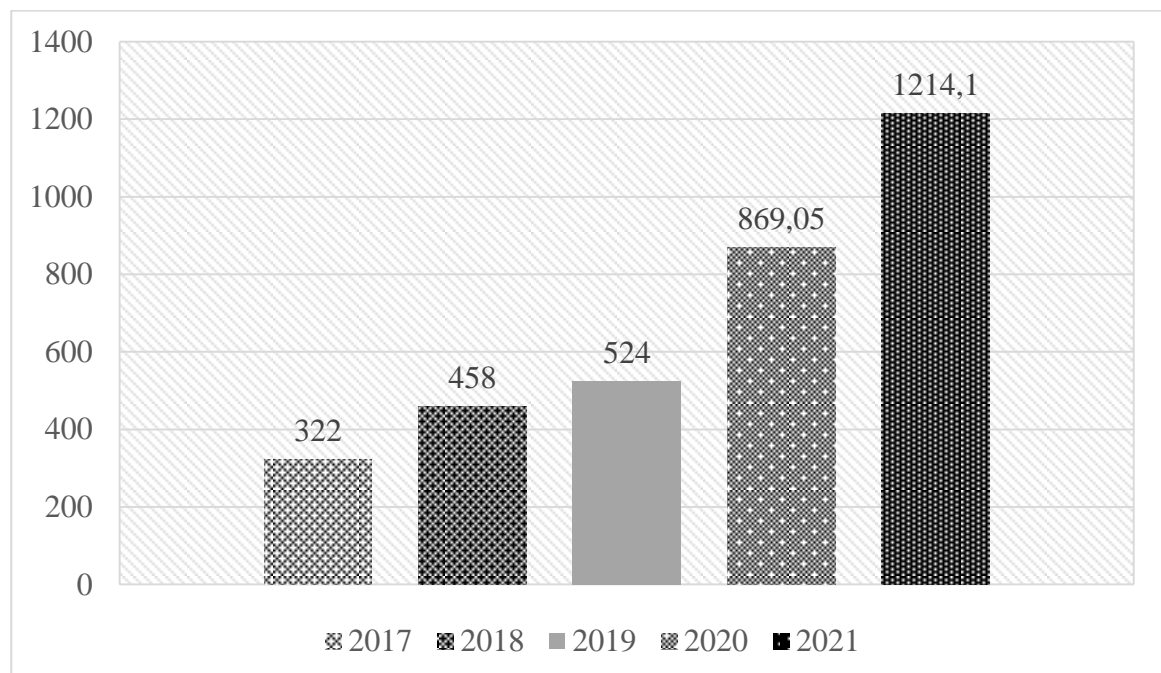

Рис. 3.6. Прогнозні дані чистого прибутку ФОП «Соловйов» 2017-2021 рр., (тис. грн.)

Джерело: Складено автором за даними додатку Б

Термін початку реалізації проекту - 2021 рік. Розраховано впровадження системи забезпечення фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов» на три роки. Після лютого, 2021 року планується призначити відповідальну особу за безпеку підприємства із посадовим окладом.

Висновки по розділу 3

1 Оптимізаційні заходи, щодо організації системи фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов» передбачають детальний опис проекту організації системи. Особливість авторської розробки полягає в тому, що впровадження пропозицій максимально враховує поточні проблеми ФОП, а також базується на особливостях функціонування господарської системи ФОП, і системи її безпеки.

2. Розроблено алгоритм управління фінансово-економічною безпекою ФОП «Соловйов», в основу якого покладено моніторинг фінансово-економічної безпеки підприємства. Обґрунтовано необхідність моніторингу внутрішніх та зовнішніх ризиків, а також їх управління. Особливість авторської розробки полягає в тому, що ризики розглянуто крізь призму життєвого циклу. Такий підхід дозволяє визначити стадії формування ризиків і вектор їх розвитку, і на цій основі розробити найбільш оптимальні заходи, щодо їх мінімізації з урахуванням особливостей певного періоду. Розроблено матрицю відповідності ступеню впливу ризику і шкалу значущості наслідків.

3. Обґрунтовано економічну ефективність від запропонованих заходів. Доведено, що в разі оцінки ефективності проектних заходів, як в нашому випадку, необхідно розраховувати економічний «ефект». Під економічним ефектом у дослідженні розуміється виробничий або соціальний результат витрачання економічних ресурсів, отриманий протягом певного періоду. Він характеризується різними вартісними і натуральними показниками, що оцінюють кінцеві або проміжні результати виробництва. Встановлено, що економічний ефект заходів може бути: позитивним - витрати на заходи менше додаткового прибутку; негативним - витрати на заходи вище додаткового прибутку; нейтральними - витрати на заходи рівні додаткового прибутку.

В результаті розрахунків з'ясовано, що економічний ефект від запропонованих заходів організації системи фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов» є позитивним і дорівнює 345,05 грн., тобто витрати на заходи менше додаткового прибутку. Виходячи зі сказаного, розроблені заходи можна вважати ефективними.

ВИСНОВКИ

1. Концептуалізація сутності системи фінансово-економічної безпеки підприємця полягала у визначенні підпорядкованості категорій «безпека», «фінансово-економічна безпека підприємства», «система».

Дослідження еволюції поняття «фінансово-економічна безпека підприємства» дозволило встановити, що ключовим для більшості визначень ФЕБП, є термін «захищеність». Однак, це не єдине бачення. Доведено, що зведення даного терміну тільки до захищеності є дуже вузьким, і не відповідає теперішнім тенденціям.

В результаті аналізу існуючих підходів тлумачення категорії «фінансово-економічна безпека підприємства» дійшли висновку, що в економічній літературі немає єдиного визначення. Це сприяло проведенню поглибленого теоретичного аналізу наукового доробку даної площини. Систематизація різних наукових точок зору, тлумачення терміну «фінансово-економічна безпека підприємства» дозволила сформулювати власне бачення і стверджувати, що під такою варто розуміти рівень захищеності всіх видів потенціалу підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз, що в свою чергу забезпечує стабільне функціонування та ефективний розвиток і потребує управління з боку керівництва підприємства. Запропоновано категорію ФЕБП розглядати з позиції «захищеності» «розвитку» і «стійкості».

Оскільки запропоноване визначення містить у собі «систему засобів», які забезпечують конкурентну стійкість та економічну стабільність підприємству, виникає необхідність в систематизації поглядів, щодо трактування поняття «система». В результаті систематизації визначень наукового поняття «система» встановлено існування різних аспектів: теоретико-пізнавального, методологічного, науково-дослідного, проектного, інженерного,

конструкторського, матеріального втілення. Запропоновано, систему фінансово-економічної безпеки ФОП розглядати комплексно і під такою розуміти сукупність взаємозалежних та взаємопов'язаних елементів, професійне управління яких з боку керівництва, дозволяє підвищити рівень захищеності всіх видів потенціалу підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз, що в свою чергу забезпечує стабільне функціонування та ефективний розвиток ФОП.

2. Узагальнено основні підходи організації системи фінансово-економічної безпеки ФОП: системний, ситуаційний, функціональний, процесний інноваційний (циклічний) підходи. Визначено переваги та недоліки розглянутих підходів. Крім того, узагальнення дозволило встановити розгалуженість у компонентному складі кожного розглянутого підходу, створивши тим самим необхідність в їх систематизації. Розроблено авторську класифікацію видів фінансово-економічної безпеки ФОП, яку покладено в основу алгоритму моніторингу фінансово-економічної безпеки. Доведено доцільність використання комплексного підходу в організації системи фінансово-економічної безпеки ФОП.

3. Фактори впливу на систему фінансово-економічної безпеки підприємця розглянуто крізь призму системи функціонування ФОП, і системи фінансово-економічної безпеки. Такий підхід дозволяє максимально врахувати існуючі загрози, що сприяє прийняттю зважених управлінських рішень. Систематизовано фактори впливу на систему ФОП. Окрім цього, запропоновано, в процесі аналізу факторів впливу на діяльність ФОП враховувати особливості підприємства. У зв'язку з цим розроблено класифікацію факторів впливу на конкурентне середовище ФОП. Згруповано фактори впливу на систему фінансово-економічної безпеки ФОП.

4. Сформовано організаційно-економічну характеристику ФОП «Соловійов», яка дозволяє стверджувати, що ФОП «Соловійов» знаходиться на першій стадії життєвого циклу, оскільки підприємство було зареєстровано у

2017 році, а також аналіз економічних показників відповідає першому етапу – вихід на ринок. В цілому по підприємству ФОП «Соловійов» спостерігається нестабільна динаміка розвитку. Встановлено, що ФОП «Соловійов» має лінійно-функціональну структуру управління, особливість якої полягає у розподілі обов'язків по функціям, від вище вищої до нижчої ланки. Виявлено, що управління системою безпеки у ФОП «Соловійов» відбувається лише в рамках окремих посадових обов'язків, що прописані у посадових інструкціях. Тобто, повноцінна система управління фінансово-економічною безпекою відсутня.

5. Проведено аналіз фінансово-економічного стану ФОП «Соловійов», в результаті якого встановлено перевищення темпів зростання витрат над доходами, що відносяться як до основних, так і додаткових видів діяльності за аналізований період. Це призвело до скорочення всіх показників рентабельності діяльності ФОП «Соловійов», що є негативною тенденцією і свідчить про необхідність створення повноцінної, діючої системи управління фінансово-економічною безпекою.

6. Проведено оцінку системи фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловійов» в результаті якої з'ясовано, що на підприємстві вона відсутня, однак окремі повноваження по забезпеченню безпеки покладено на головного бухгалтера, керівника, економіста-кадровика і аутсорсингові компанії. Однак в частині забезпечення фінансово-економічної безпеки функції головного бухгалтера обмежуються лише питаннями забезпечення своєчасного складання бухгалтерської звітності, розрахунку податків і зборів. Жодна з функцій що пов'язана з управлінням фінансовою складовою системи економічної безпеки (наприклад, планування і контроль за раціональним використанням ресурсів, робота з контрагентами тощо) не виконується, що в свою чергу спричиняє ризик банкрутства. В роботі проведено імітаційне модулювання ризику банкрутства з використанням трьох різних методик: методикою проведення арбітражним керуючим фінансового аналізу і методичними рекомендаціями по аналізу

фінансово-господарського стану підприємств та організацій, що затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 25 червня 2003 р № 367; зарубіжною методикою діагностування банкрутства Альтмана і У. Бівера.

В результаті розрахунків за українською методикою отримали наступний результат: у 2019 році коефіцієнт відновлення платоспроможності не відповідає нормі. Це означає, що ФОП «Соловійов» найближчим часом немає реальної можливості відновити платоспроможність. З огляду на пандемічну ситуацію, що триває вже рік, у підприємства великий ризик увійти в стадію загострення ситуації банкрутства.

П'яти факторна модель Альтмана дозволила встановити що у 2018 р. імовірність банкрутства характеризується як висока, але у 2019 р. як низька. Однак наявність загрози ймовірності банкрутства у 2018 р. можна оцінювати як нестабільну динаміку, яка в залежності від сили впливу тих чи інших факторів може змінитися як в одну, так і в іншу сторону. Крім того, з огляду на проголошення карантину в Україні, вважаємо необхідним керівнику ФОП «Соловійов» максимально зосередитися на системі формуванні і імплементації функціонування повноцінної системи фінансово-економічної безпеки.

Модель У. Бівера дозволяє стверджувати що ФОП «Соловійов» відноситься до групи ризику «За 1 рік до банкрутства». Крім, того було виявлено наявність високої питомої ваги простроченої дебіторської заборгованості, і значне перевищення суми кредиторської заборгованості над сумою боргів дебіторів, що свідчить про наявність проблем в управлінні економічною безпекою ФОП «Соловійов». Все сказане вище обумовлює необхідність у розробці заходів удосконалення організації системи фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловійов».

7. Оптимізаційні заходи, щодо організації системи фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловійов» передбачають детальний опис проекту організації системи. Особливість авторської розробки полягає в тому, що впровадження

пропозицій максимально враховує поточні проблеми ФОП, а також базується на особливостях функціонування господарської системи ФОП, і системи її безпеки.

8. Розроблено алгоритм управління фінансово-економічною безпекою ФОП «Соловйов», в основу якого покладено моніторинг фінансово-економічної безпеки підприємства. Обґрунтовано необхідність моніторингу внутрішніх та зовнішніх ризиків, а також їх управління. Особливість авторської розробки полягає в тому, що ризи розглянуто крізь призму життєвого циклу. Такий підхід дозволяє визначити стадії формування ризиків і вектор їх розвитку, і на цій основі розробити найбільш оптимальні заходи, щодо їх мінімізації з урахуванням особливостей певного періоду. Розроблено матрицю відповідності ступеню впливу ризику і шкалу значущості наслідків.

9. Обґрунтовано економічну ефективність від запропонованих заходів. Доведено, що в разі оцінки ефективності проектних заходів, як в нашому випадку, необхідно розраховувати економічний «ефект». Під економічним ефектом у дослідженні розуміється виробничий або соціальний результат витрачання економічних ресурсів, отриманий протягом певного періоду. Він характеризується різними вартісними і натуральними показниками, що оцінюють кінцеві або проміжні результати виробництва. Встановлено, що економічний ефект заходів може бути: позитивним - витрати на заходи менше додаткового прибутку; негативним - витрати на заходи вище додаткового прибутку; нейтральними - витрати на заходи рівні додаткового прибутку. В результаті розрахунків з'ясовано, що економічний ефект від запропонованих заходів організації системи фінансово-економічної безпеки ФОП «Соловйов» є позитивним і дорівнює 345,05 грн., тобто витрати на заходи менше додаткового прибутку. Виходячи зі сказаного, розроблені заходи можна вважати ефективними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амосов О. Ю. Формування системи оцінки фінансової безпеки підприємства. / О. Ю. Амосов / Экономика и управление. 2012. № 1. С. 8–13.
2. Ансофф И. Стратегическое управление: Сокр. Пер. с англ. / Науч. ред. и автор предисловия Л. И. Евенко. – М.: Экономика, 1989. – 519 с.
3. Бадаева О.Н. Оценка финансовой безопасности малых и средних предприятий [Текст] / О.Н. Бадаева, Е.В. Цупко // Российское предпринимательство. — 2013. — № 14 (236). — с. 71-83.
4. Барановський, О.І. Фінансова безпека підприємств України (методологія оцінки та механізми забезпечення) [Текст] : монографія / І.О. Барановський. – К. : Київ. нац. торг. – екон. ун-т, 2004. – 759 с.
5. Біла О.Г. Фінансове планування і фінансова стабільність підприємств /О.Г. Біла // Фінанси України. – 2007. – № 4. – С. 112–118.
6. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. –[2-е изд., стер.]. – К.: Эльга, 2009. – 776 с.
7. Ван Хорн Дж. Основы управления финансами / Дж. Ван Хорн; [Гл. ред. серии Я. В. Соколов; пер. с англ.]. – М. : Финансы и статистика, 1999. – 800 с. – (Серия по бухгалтерскому учету и аудиту).
8. Варналій З. С. Економічна безпека: [навч. посіб.] / З. С. Варналій. – К.: Знання, 2009. – 647 с.
9. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення [Текст] : монографія / Т. Г. Васильців. – Львів: Арал, 2008. – 384 с.
10. Васильців Т. Г. Пріоритети та засоби зміцнення економічної безпеки малого і середнього підприємництва: монографія / Т. Г. Васильців, В. І.

Волошин, Гуменюк А. М. – Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2009. – 248 с.

11. Васильчак С.В. Розвиток аграрної економіки як основа продовольчої безпеки країни / С.В. Васильчак, О.Р. Жидяк // Економічна безпека і проблеми господарсько-політичної трансформації соціально-економічних систем. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2009. – 407 с. 29.

12. Ващекин Н.П. Безопасность предпринимательской деятельности / Н. П. Ващекин, М. И. Далиев, А. Д. Урсул. – М.: Экономика, 2002. – 336 с.

13. Володина И. Г. Пути обеспечения финансовой безопасности предприятия [Текст] / И.Г. Володина // Молодой ученый. — 2013. — №9. — С. 156-160.

14. Геєць, В. М. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство [Текст] : монографія / В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова, Т. С. Черняк; Н.-д. центр індустр. пробл. розвитку НАН України. — Х. : ВД «ИНЖЭК», 2006. — 240 с.

15. Гетьман О. О. Економічна діагностика: навчальний посібник / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. – К. : Центр навчальної літератури, 2017. – 307 с.

16. Голухов Г. Н. Финансово-экономическая безопасность организаций медико-производственного комплекса [Текст] / Г. Н. Голухов, Д. В. Рейхарт, Ю. В. Шиленко // Экономика здравоохранения, № 4, 1999. – С. 19-20.

17. Горячева К.С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки / К. С. Горячева // Економіст. – 2013. -№8. – с. 65-67

18. Гринько Р. І. Страхування в системі економічної безпеки [Текст] / Керівник авторського колективу проф. Р. І. Гринько. – Львів : ЛьвДУВС, 2008. – 328 с.

19. Дєєва Н. М. Фінансовий аналіз: навч. посібник / Н. М. Дєєва, О. І. Дедіков. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 328 с.

20. Економічна безпека підприємств, організацій та установ: навч. посібник / [В. Л. Ортинський, І. С. Керницький та ін.] – К.: Правова єдність, 2009. – 544 с.
21. Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності в умовах глобальної фінансової кризи [Текст]: монографія / [О. А. Кириченко, М. П. Денисенко, В. С. Сідак, та ін.]; заг. ред. Кириченко О. А. — К. : ІМБ Університету «КРОК», 2010. — 412 с.
22. Економічна енциклопедія: У трьох томах / Ред.кол. С. В. Мочерний (відп.ред.) та ін. – Т.1 – Київ, Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.
23. Євдокимов Ф.І. Узагальнююча оцінка фінансової складової рівня економічної безпеки підприємства / Ф. І. Євдокимов, О. В. Мізіна, О. О. Бородіна // Економічні праці ДонНТУ. – Донецьк: Вид-во ДонНТУ, 2002. –Вип. 47.– С. 6-12.
24. Євдокимова Н. М. Економічна діагностика: навч.-метод. посіб. / Н. М. Євдокимова, А. В. Кірієнко. – К.: КНЕУ, 2005. – 110 с.
25. Єрмошенко М. М. Економічні та організаційні засади забезпечення фінансової безпеки підприємства : препринт наукової доповіді / М. М. Єрмошенко, К. С. Горячова, А. М. Ашуєв; [за наук. ред. М. М. Єрмошенка]. – К. : Національна академія управління, 2005. – 307 с.
26. Захаров О.І. Організація та управління економічною безпекою суб'єктів господарської діяльності: / О.І. Захаров, П.Я. Пригунов / Навч. посібник. – К., 2008. – 242 с.
27. Иванов А. Экономическая безопасность предприятия / А. Иванов, В. Шлыков. – М., 1995. – 265 с.
28. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко- правовий аспект : навч. посібник. / М. І. Камлик. – К. : Атіка, 2005. – 432 с.

29. Каркавчук В. В. Аналіз системи фінансової безпеки підприємства / В. В. Каркавчук // Вісник Львівського національного університету. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – Вип. 38. – С. 90-94
30. Кривов'язюк І. В. Економічна діагностика: навч. посіб. / І. В. Кривов'язюк. – К. : ЦУЛ, 2013. – 456 с.
31. Ковалев Д. Экономическая безопасность предприятия / Д. Ковалев, Т. Сухорукова. // Экономика Украины. – 1998. – № 10. – С. 48-51.
32. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія / Г. В. Козаченко, В.П. Понамарьов, О. М. Ляшенко. – К.: Лібра, 2003. – 280 с.
33. Кузенко Т. Б. Планування економічної безпеки підприємства в умовах ринкової економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / Т. Б. Кузенко. Європейський ун-т фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу. – К., 2004. – 18 с.
34. Лаврова Ю. В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства / Лаврова Ю. В. / Вісник економіки транспорту і промисловості. — Х., 2010. — N29. — С. 127-130.
35. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М.: Дело, 1997. – 704 с.
36. Механизмы управления экономической безопасностью [Ю.Г. Лысенко, С. Г. Мищенко, Р. А. Руденский, А. А. Спиридонов]. – Донецк.: ДонНУ, 2012. – 178 с.
37. Мороз О. В. Концепція економічної безпеки сучасного підприємства [Текст] : монографія / О. В. Мороз, Н. П. Карачина, А. А. Шиян. – Вінниця : ВНТУ, 2011. – 241 с.
38. Основы теории оптимального управления : учеб. пособие для экон. вузов / [В. Ф. Кротов, Б. А. Лагоша, С. М. Лобанов и др.; под ред. В. Ф. Кротова]. – М. : Высш. шк., 1990. – 430 с.

39. Отенко В.І. Стратегічні зміни на підприємстві: сутність, види, інструментарій / В.І. Отенко // Бізнесінформ. – 2011.– №8. – С. 204-207.
40. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств: підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін. : кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М.Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2012. – 546 с.
41. Пономаренко В. С. Концептуальні основи економічної безпеки [Текст]: монографія / В. С. Пономаренко, С. В. Кавун. – Харків : Видавництво ХНЕУ, 2008. – 256 с.
42. Прохорова В. В. Управління економічною безпекою підприємств [Текст]: монографія / В. В. Прохорова, Ю. В. Прохорова, О. О. Кучеренко. – Харків, УкрДАЗТ, 2010. – 282 с.
43. Реверчук Н.Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур: Монографія. - Львів: ЛБІНБУ, 2014. - 175 с.
44. Раздина Е. В. Экономическая безопасность (сущность и тенденции развития): дис. канд. экон. наук: 08.00.01. – М.,1998. – 164 с.
45. Рэдхэд К. Управление финансовыми рисками. / К. Рэдхэд, С. Хьюс / Пер. с англ. [Текст] – М.: ИНФРА-М, 2012. – 288 с.
46. Резник С.Д. Управление экономической безопасностью высшего учебного заведения. Учебник. [Текст] / С.Д. Резник. – М.: Издательство: «Инфра-М», 2015. – 352 с.
47. Современный Энциклопедический словарь. – М. : Издательство «Большая Российская Энциклопедия», 1997 – 1018 с.
48. Сорокина О.Н. Содержание финансовой безопасности предприятия [Текст] / О. Н. Сорокина // Российское предпринимательство. — 2012. — № 14 (212). — С. 74-80.
49. Судакова О.І. Стратегічне управління фінансовою безпекою підприємства / О. І. Судакова // Економічний простір. – 2008. – № 9. – С. 140-148.

50. Тлумачний словник сучасної української мови: Близько 50000 сл. [уклад. І. М. Забіяка]. – К.:Арій, 2017. – 512 с.
51. Ткач, В. О. Фінансова безпека підприємства : організаційно-економічний механізм керування податковими зобов'язаннями підприємств [Текст] : монографія / В. О. Ткач, О. С. Камушков, В. О. Шевченко. – Запоріжжя : 2011. – 168 с.
52. Томпсон А.А. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии / А.А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд / Пер с англ. _М.: Банки и биржи, ЮТИНТИ, 1998.- 576 с.
53. Третьякова Н.С. Разработка системы управления экономической безопасностью предприятий: дис. ... канд. экон. наук:08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / Наталья Сергеевна Третьякова; [СПб. гос.инж.-экон.ун-т]. – СПб., 2013. – 206 с.
54. Урманцев Ю.А. Общая теория систем в доступном изложении — М.: - Ижевск, НИЦ «Регулярная и хаотическая динамика», 2014. — 408 с.
55. Фінансова безпека підприємств: монографія / [А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський та ін.]. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.
56. Фоміченко І.П. Формування системи управління економічної безпеки на підприємствах України / І.П. Фоміченко, С. О. Баркова // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2013 – № 3 (23) – С. 57-66.
57. Хлістунова Н. В. Фінансові ризики і платоспроможність підприємств / Н. В. Хлістунова // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 7(25). – С. 63-68.
58. Холл А.Д., Фейджин Р.Е. Определение понятия системы / А.Д. Холл, Р.Е. Фейджин / Исследования по общей теории систем. Сборник переводов с польского и английского. - М.: Прогресс, 1969.

59. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз. Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.
60. Шемаєва Л. Г. Забезпечення економічної безпеки підприємства на основі управління стратегічною взаємодією із суб'єктами зовнішнього середовища: монографія / Л. Г. Шемаєва. – Київ, 2009. – 357 с.
61. Шлыков В. В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия: [учеб. пособие] / В. В. Шлыков. – СПб.: «Алетейя», 1999. – 138 с.
62. Шкарлет, С. М. Економічна безпека підприємства : інноваційний аспект [Текст] : монографія / С. М. Шкарлет. – К. : Книжкове видавництво НАУ, 2007. – 436 с.
63. Экономическая безопасность: теория, методология, практика / под науч. ред. Никитенко П.Г., Булавко В.Г.; Институт экономики НАН Беларуси. – Минск: Право и экономика, 2019. – 394 с.
64. Энциклопедия финансового риск-менеджмента / Под ред. А.А. Лобанова и А.В. Чугунова [Текст]. – М.: Альпина Паблишер, 2016. – 786 с.
65. Allison G., Nunn S. Chance for a safer world. Washington Post.
66. Ashby W. R. Principles of the Self-Organizing Dynamic System, «Journal of General Psychology», 1947, vol. 37, pp. 125-128.
67. Gintis H. Review on Analytical Marxism by John Roemer // The American Political Science Review. – 1987. – Vol. 81 (3).
68. Kirzner I. M. New Markets Work: Disequilibrium, Entrepreneurship and Discovery. – London : Institute of Economic Affairs, 1997.
69. Norton W. (edited with Gregory Treverton). Rethinking america's Security: Beyond Cold War to New World Order. 1992.
70. Oxford English Dictionary, second edition, edited by John Simpson and Edmund Weiner, Clarendon Press, 1989, twenty volumes, hardcover, ISBN 0-19-861186-2.

71. Schumpeter J. On the Concept of Social Value // Quarterly Journal of Economics. – 1909. – Vol. 23. – 14 p.

72. Schumpeter J. Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung. – Leipzig : Duncer & Humboldt, 1912.

73. Белокуров В. В. Структура функциональных составляющих экономической безопасности предприятия [Электронный ресурс] / В. В. Белокуров. – Режим доступа: <http://www.safetyfactor.ru>.

74. Берталанфи Л. Фон «Общая теория систем – критический обзор» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://baguzin.ru/wp/lyudvig-fon-bertalanfi-obshhaya-teoriya-si/>

75. Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://usr.minjust.gov.ua/content/free-search/person-result>

76. «Методичні рекомендації по аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій. — Лист Державної податкової адміністрації України. — 27.01.1998 р. — № 759/10/20-2017» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

77. «Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємства. — Рішення Правління Укоопспілки. — 28.07.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

78. Погосова М.Ю. Структурно-логічний аналіз поняття «фінансова безпека підприємства» / М.Ю. Погосова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//www.osvita-plaza.in.ua/index/biblioteka_ekonomika_nauka_j_ekonomika/0-1280](http://www.osvita-plaza.in.ua/index/biblioteka_ekonomika_nauka_j_ekonomika/0-1280)

79. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ № 60 від 02.03.2007 р. / Міністерство економіки України. – » [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat_id=38738